

ДЕМОКРАЦИЯ И ЧОВЕШКИ ПРАВА

БЪДЕЩЕТО НА СОЦИАЛНАТА ДЕМОКРАЦИЯ

ЕВРОПЕЙСКИ И НАЦИОНАЛНИ ПЕРСПЕКТИВИ

Александър Димитров
Добрин Канев
Борис Попиванов
Галин Дурев

Ноември 2019

Към настоящия момент
бъдещето на много евро-
пейски социалдемократи-
чески партии изглежда
под въпрос.

Въпреки тежкото положе-
ние на левицата, създалия
се вакуум и натиска на
конкурентните формации,
левите партии в редица
държави от ЕС постигнаха
сериозни успехи (Дания,
Испания, Португалия,
Обединеното кралство,
Холандия).

Разговорът за лявата иде-
ология не е само разговор
в рамките на БСП и не би-
ва да бъде.

ДЕМОКРАЦИЯ И ЧОВЕШКИ ПРАВА

БЪДЕЩЕТО НА СОЦИАЛНАТА ДЕМОКРАЦИЯ

ЕВРОПЕЙСКИ И НАЦИОНАЛНИ ПЕРСПЕКТИВИ

ФОНДАЦИЯ
СОЛИДАРНО
ОБЩЕСТВО

Фондация "Солидарно общество" е учредена на 16 юни 1997 г. Фондацията, е юридическо лице с нестопанска цел за осъществяване на дейност в обществена полза. Дейността на фондацията се финансира от дарения от физически и юридически лица, както и с помощта на множество партньорски организации. Фондацията си поставя за цел да развива хуманистични, демократични и социални идеи, да утвърждава ценностите свобода, справедливост, солидарност с особен акцент върху солидарността.

Съдържание

1.	УВОД	2
2.	ЛЕВИЦАТА В ЕВРОПА – ЗАПАЗВАНЕ НА ВЛИЯНИЕТО И ПОДОБРЯВАНЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ. КЪДЕ СЕ СЛУЧИ? <i>д-р Александър Димитров</i>	3
3.	НЕУСПЕХИ И ОТСТЪПЛЕНИЕ НА ЛЕВИЦАТА В ЕВРОПА <i>доц. Добрин Канев</i>	12
4.	ИДЕОЛОГИЧЕСКИТЕ ДИЛЕМИ ПРЕД БСП. ОЗНАЧАВА ЛИ НЕЩО ЛЕВИЯТ КОНСЕРВАТИЗЪМ? <i>доц. Борис Попиванов</i>	20
5.	ДОБРИ ПРАКТИКИ, ПОЛИТИКИ И КАМПАНИИ, КОИТО БСП МОЖЕ ДА АДАПТИРА ОТ ЕВРОПЕЙСКИТЕ СИ ПАРТНЬОРИ <i>д-р Галин Дурев</i>	27
6.	ЗАКЛЮЧИТЕЛНА ЧАСТ	35
	Списък на фигури и графики.....	36

1

УВОД

Авторите на настоящето изследване считат, че до голяма степен съдбата на левите сили на национално равнище е тясно свързана и в общоевропейското им представяне, образи и влияние. Четирите глави, свързани с успехите и неуспехите на социалдемократията през последните години и паралелните ѝ проявления на българска почва, очертават основните тенденции, които са с най-голямо значение за развитието ѝ и в най-голяма степен са свързани с очакванията на гражданите. Основните постановки на авторите са насочени към: идеите, ценностите, принципите и постиженията на социалната демокрация и тяхното приложение в България и Европа; кри-

зата на европейската социалдемократия – политически и електорални неуспехи; бъдещето на социалдемократията и нейното преосмисляне в перспектива, възвръщането на доверието и излизане на пътя на успешната национална и европейска алтернатива за развитие; идеологическите и организационни дилеми пред БСП и др. Мнението на авторите е свързано с убеждението, че без качествен анализ и осмисляне на политическата действителност няма да е възможно както разрешаването на проблемите от тактическо естество, стоящи пред левицата, така и успешно справяне с предизвикателствата на новото хилядолетие, заплашващи цяла Европа.

2

ЛЕВИЦАТА В ЕВРОПА – ЗАПАЗВАНЕ НА ВЛИЯНИЕТО И ПОДОБРЯВАНЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ. КЪДЕ СЕ СЛУЧИ?

Александър Димитров

През 2019 година се затвърди станалата очевидна за всички тенденция на отстъпление на левицата в почти всички държави в Европа. Повечето местни, парламентарни и президентски избори потвърдиха, а самата тенденция е ясно проследена в следващия доклад. За тази тенденция има множество фактори, всеки от които може да бъде определен като значим.

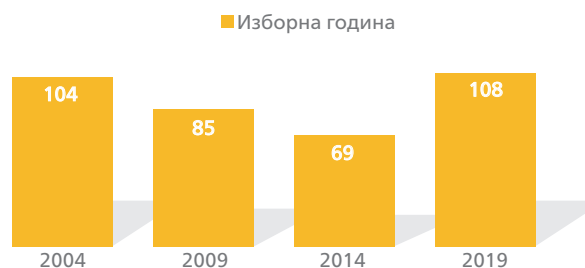
През годините левите партии изгубиха усет към променящата се природа на електората, който традиционно гласува тях. Все по-трудно успяваха да насочват правилните послания, все по-трудно успяваха да убеждават избирателите в достойнствата на предлаганите политики, а и изгубиха много от доверието на хората след десетилетия на лява доминация в управлението на европейските държави. Заедно с тези, предимно вътрешни фактори, има и някои други, определяни като външни. От една страна това е промяната в световната конюнктура и приемането в рамките на ЕС на новите страни от Централна и Източна Европа. Тези тенденции рязко изместиха махалото на политическия живот от левия към десния спектър.

Показателни за застоя и отстъплението на левицата бяха и скорошните избори за Европейски парламент (виж Приложение 1). Те показаха общо намаляване както на традиционната левица, така и на традиционната десница, при това до степен, в която те не могат еднолично в комбинация да диктуват дневния ред на ЕП. Вакуумът, който се отвори, бе бързо зает от либералите, зелените и националистите. Това от своя страна ще отвори много място за плаващи коалиции, вкл. и коалиции на заинтересованите, както вече се случва в много държави, дори и там, където левицата все още има стабилни позиции. Това ново явление за Европейския парламент заслужава по-задълбочен поглед. Основната тенденция са новите партии, които се явяват за първи път – “Амстердамската коалиция” от Хърватия, движението “Моментум” в Унгария, “Заедно” от Словакия, листата на Марян Сарек от Словения, който успя да спечели седем мандата за своите представители. В това отношение либералите наистина впечатляват. Поя-

вяват се нови субекти, нови идеи и лица и успяват да убедят хората, често за добро (Димитров, 2019).

Заедно с горните резултати трябва да се споменат и големите победи в либералното политическо пространство, които на практика водят до огромното увеличение като места за АЛДЕ (сега ReNew Europe). Партиите, които правят голямата разлика спрямо изборите от 2014 са: на първо място безпрецедентният резултат на британските либерали, които възкръснаха, защото имаха само един представител в минали парламент. Днес те са със 16 повече, а това са гласове в противовес на Брекзит партията на Найджъл Фараж. На второ място е либералната коалиция на президента Макрон, с което се добавиха още 14 мандата към предишните 6 на френските либерали. Още един знак за новата дихотомия във френското общество – на либерали и националисти, която замести традиционното противостояне левица/ десница. На трето място е големият пробив в Румъния.

Фигура 1
Динамика на либералите в ЕП (брой места)

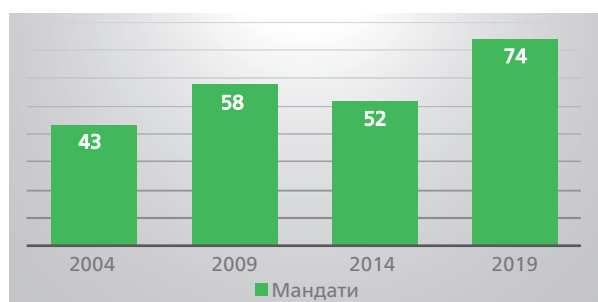

През 2014 листата на Мирча Дякону успя да спечели само 1 мандат, а сега либералната коалиция се изравни по резултат с пропадащата левица и спечели цели 8 места. В контекста на тези победи си заслужава да споменем чешката АНО, която подобри резултата си и се превърна в първа политическа сила на тези избори. Либералите успяха да увеличат групата си с 40 души (виж Фиг. 1), а групата на зелените се увеличи с 20.

Подобно на либералните формации, зелените използват отстъплението при традиционната

левица и десница. В почти всички държави, където зелената кауза има политическо представителство се получи увеличение с 1 или 2 мандата – Белгия, Дания, Финландия, Ирландия, Литва, Холандия, Португалия. Интересното е, че в Испания той се постига в различни конфигурация, вкл. и чрез коалиране с Подемос. Интересен момент при зелените е, че при тях се вляха и партии, които са особени като представителство. Това са пиратските партии – чешката, която завоюва забележителните три мандата и германската. Заедно с тях към зелените се присъедини и партията Латвийско-руски съюз, традиционно тук са и Шотландската национална партия заедно с Партия на Уелс – общо 9 мандата с много специфичен статут. Изброените партии заслужават отделен анализ и затова няма да се спираме по-обстойно на тяхното значение в следизборните конфигурации. Зелените партии имат и своите големи пробиви. С най-голямо значение са зелените формации от Германия и по-специално Зелените, които са втора политическа сила със своите 21 мандата (т.е. с 12 повече спрямо предните избори за представители в ЕП). С право може да се каже, че те проведоха най-последователната и целенасочена кампания в Германия, което оправдава високия резултат, включително и като стопиращ радикалните тенденции, които се наблюдаваха в страната през последните 2-3 години. Значителен резултат постигнаха и френските зелени, които обреха част от мандатите, освободени от вакуума, който се породил от краха на републиканци и социалисти. Със своите 12 мандата те се оказаха трета политическа сила във Франция, нещо немислимо само допреди един мандат (Димитров, 2019).

Фигура 2
Динамика на зелените по мандати

Защо се коментират победите на либерали и зелени в настоящия текст е важен въпрос, а именно, защото съумяха да вкарат много лява реторика в посланията си, по време на дебатите, при срещите с избиратели и така нататък. Те активно стъпиха в полето на левицата и на много места именно либерални формации и зелени партии бяха основни конкуренти, а не националисти или християндемократи. Това до известна степен е и важен урок за левите политически играчи, който те трябва да разберат преди да изгубят още

гласоподаватели при последващи избори, което най-вероятно ще е с много по-сериозни последици. Трябва да стане ясно, че либерали и зелени спечелиха с позитивни послания за „заедност“, „за обединение“, за „възможност“ и т.н. На практика те зададоха собствено темпо и успешно артикулираха социално значими теми, нещо което се оказва трудно за традиционната левица.

Друг важен момент, който левицата използва само ситуационно е повишеният интерес към самите избори. Там, където това беше отчетено левицата съумя да направи интензивна кампания, което по правило увеличи резултата им. За първи път от доста време бяха последвани призивите на ЕП и отговорните лица в ЕС за активно гласуване и участие на изборите. Гласоподавателят се вслуша и разбра, че трябва да е там (пред урните), защото в несигурността и сериозните предизвикателства е нужен един качествено по-добър съюз от настоящия, който имаме към деня на изборите. На практика активността е категорично над средното и е най-високият процент от близо 20 години. Чудно е защо левицата не се възползва и от най-оптимистичния факт, че значително се увеличи вотът сред младите хора. Гласувалите под 25 годишна възраст са с 14% повече, а тези в диапазона 25-39 е с 12% повече (ЕР, 2019).

Въпреки вече изложените проблеми пред левицата, създалия се вакуум и натиска на конкурентните формации, левите партии в някои държави от ЕС постигнаха известни успехи. Това стана възможно след като предизборната реторика и законодателната инициатива се насочи към теми от общоевропейско значение (а не частно леви по презумпция) като: миграция, мобилност, работна сила, обща отбрана и т.н. Левите търсеха изход в рамките на кампанията, вкл. и чрез нетрадиционни решения. В някои от случаите бяха изградени сериозни, правилно структурирани и добре проведени кампании, като това се видя ясно не само по време на европейския вот в редица местни и парламентарни избори.

В този контекст основните държави, където левицата продължава да има устойчиви позиции и където се наблюдава растеж или запазване на влиянието са: Дания, Испания, Португалия, Обединеното кралство, Холандия и Швеция. За съжаление в Румъния, Чехия и Словакия левите сили са в рязка крива по спадане на доверието и по тази причина отпадат от настоящия анализ, въпреки възможността да възстановят изгубеното си влияние.

Преди да се пристъпи към анализ на големите победи и устойчиво присъствие на леви партии, е важно да се отбележат и позициите на левите

в Полша, Унгария и Италия. Италианската демократическа партия получи тежка присъда от избирателя на последните парламентарни избори и се превърна в маргинална политическа сила където имаме спад, но на фона на политическото състояние в съответните държави можем да разглеждаме влиянието на левите партии като съхранено или възвърнато. Присъствието на Демократическата партия след парламентарните избори беше минимално. Мнозина анализатори предричаха тотален крах за италианската левица. Може да се каже, че това беше реалистично очакване. В хода на кампанията Демократиче-

ската партия постигна 23% на изборите за ЕП, активистите на партията успяха да извоюват едно неочаквано възвръщане на позиции след тежкия мандат на Матео Ренци. Вярно левите останаха втори, но въпреки това остават единствените, които се явяват подходяща алтернатива за засилилите националистически и популистски тенденции, обхванали италианската политика през последните няколко години. В крайна сметка италианската левица е един от символите на континенталните леви сили. Постигнатият резултат вдъхва оптимизъм и надежда, че политическият климат в Италия ще започне да се нормализира.

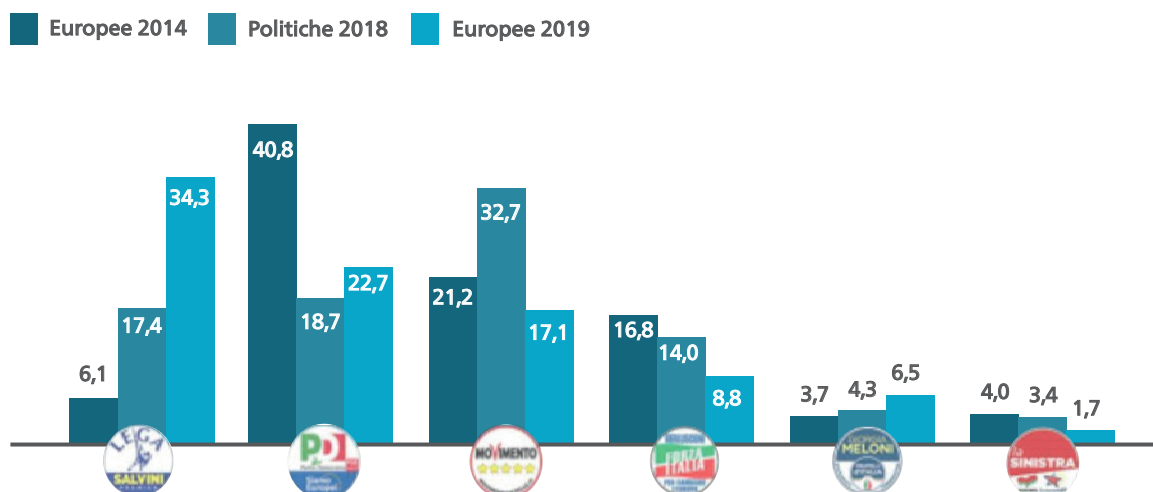
Фигура 3

Електорална динамика, Италия, 2014-2019. Изт. YouTrend

LE ELEZIONI PRECEDENTI

YOU TRAND

Confronto tra percentuale ai partiti alle Europee del 2014, Politiche del 2018 e Europee 2019

NB: Dato 2019 parziale (sezioni scrutinate: 61.499 su 61.576 in Italia, 1.890 su 2.355 all'estero)
Sinistra = nel 2014 Lista Tsipras, nel 2018 Liberi e Uguali, nel 2019 La Sinistra

В Швеция левията все още е първа политическа сила въпреки натиска на националистите. Похвален е опитът на шведските социалисти да отстояват позициите си, макар че тенденциите не успокояват. От 2018 насам, след парламентарните избори, позициите на левията са още по-разклатени, но за щастие не в полза на десницата, а по-скоро в посока на либерали и зелени. Тази тенденция на загуба на влияние е видима още от 2006 година, а сега се очакваше пропадане и на изборите за европейски парламент. Това не се случи, стабилната кампания гарантира първо място със спечелени пет мандата.

Шведските социалисти повториха резултата от предните избори и по мое мнение имат основание да вярват, че са стабилизирали позициите си. Вярно е, че това далеч не са резултатите, на които левията е свикнала (резултати от порядъка на 45-35%), но с оглед изострената политическа среда постигнатите резултати са обнадеждаващи. Дори след тежкия цикъл избори, парламентарни и местни (2018) и европейски (2019), шведските социалисти продължават да са първа политическа сила и докато опонентите вече свършват електоралните си резерви, то левите сили показват удивителна устойчивост.

В Унгария левите формации повишиха общия си резултат (спрямо постигнатото през 2014), а за всички е ясно колко усилия коства това, особено като се има предвид колко висок е рейтингът на Виктор Орбан и водената от него партия Фидез. Да се постигнат по-добри резултати за левицата като общо е нещо, което никой не очакваше като се има предвид пълната доминация в парламента и в местната власт на представителите от Фидез.

Важно е също удържането, или по-скоро повторение на резултатите, в редица държави: Австрия, Кипър, Финландия, Литва и Люксембург. Това до известна степен се дължи на водените защитни кампании и редките случаи на настъпление. В известна степен, особено с оглед на европейските тенденции, за много от левите партии този подход е бил оправдан и в този смисъл печеливш. Разбира се това все още не ни дава отговор на въпроса за потенциала на левите партии и възможността им да печелят избори. Спирането на отстъплението, което се наблюдаваше през последните 10 години е по-скоро добър знак, но все още предстои да се види дали левицата премине в настъпление.

Особена е и ситуацията на лейбъристите в Обединеното кралство. От една страна те постигнаха нисък резултат спрямо 2014 г. Последните евроизбори очертаха загуба на 11 мандата. От друга страна, в момента те са най-сериозната сила в Британския парламент и с големи шансове да спечели едни предсрочни парламентарни избори. Подкрепата за тях расте, а позициите има са устойчиви. Остава този потенциал да бъде материализиран в изборен резултат. За съжаление партиите от Обединеното кралство ще напуснат

Европейския парламент, а с това ще се размие и всеки потенциален импулс, който може да се получи в следствие на една изборна победа от страна на лейбъристите.

Разбира се левицата изгуби мандати на много места, но част от тези загуби могат да се компенсират и с редицата малки победи или увеличени мандати. В България БСП успя да завоюва един мандат повече и дори да увеличи общия брой получени гласове (въпреки по-ниската активност), подобни положителни резултати бяха постигнати и на други места, някои то които вече бяха споменати. На този фон си струва да споменем и резултата на социалистите в Полша. В сърцето на консерватизма и десния популизъм в Централна Европа те успяха да увеличат значително резултата си и въпреки компромисите имат с 3 мандата повече. Това е слаба утеха, но показва, че левицата все още има потенциал, който да реализира на следващи избори.

На фона на песимистичната картина пред левицата се случиха и някои забележителни резултати, които показват, че левите сили могат да постигат и големи резултати. Една от най-големите изненади дойде от Холандия, където социалистите, водени от Франц Тимерманс, удвоиха резултата си и победиха в европейските избори, като със завоюваните 6 мандата значително изпревариха десницата и либералите. Това говори още повече и за лидерския потенциал на Тимерманс, който се надяваме да реализира в настоящия мандат. Нещо повече, това е надежда за излизане на водещи позиции, особено като се има предвид доминацията на християндемократи и националисти в парламента и в местната власт.

Фигура 4

Официални резултати, Холандия, 2019, Изт. ЕП

25/09/2019 - 18:12

All times are GMT+2

Results by national party: 2019-2024

Netherlands - Official results

National parties	Percentage of votes
PvdA - Partij van de Arbeid	19.01%
VVD - Volkspartij voor Vrijheid en Democratie	14.64%
CDA - Christen-Democratisch Appèl	12.18%
FvD - Forum voor Democratie	10.96%
GroenLinks - GroenLinks	10.90%
D66 - Democratien 66	7.09%
Coalition CU - SGP - ChristenUnie - Staatkundig Gereformeerde Partij	6.83%
PvdD - Partij voor de Dieren	4.02%
50+ - 50Plus	3.91%
PVV - Partij voor de Vrijheid	3.53%
SP - Socialistische Partij	3.37%
Volt - Volt	1.93%
DENK - DENK	1.10%
Other parties - Other parties	0.53%
	100.00%

Source: European Parliament in collaboration with Kantar

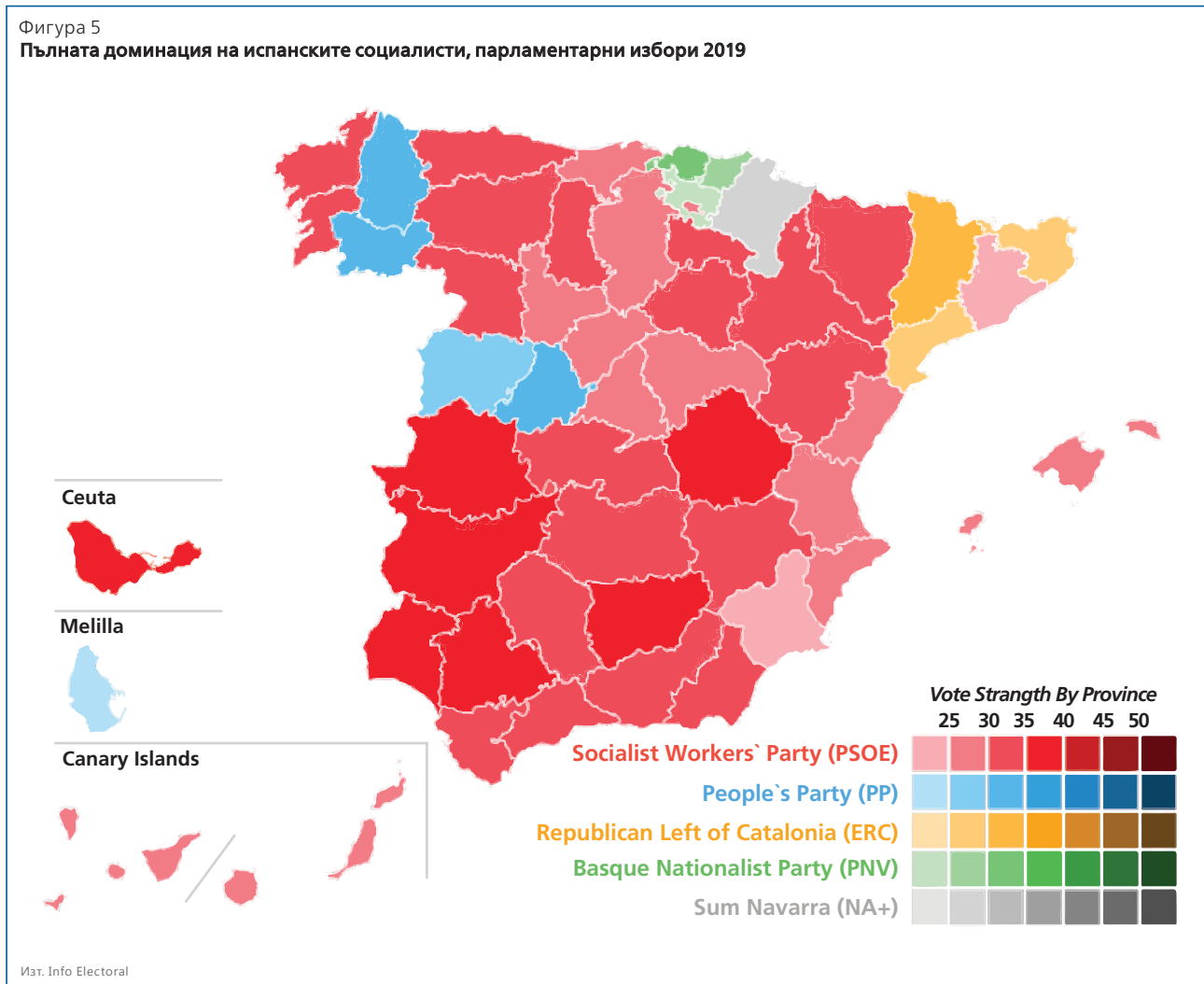
European Parliament

Другата голяма победа дойде от Испания, където социалистите на Педро Санчес победиха почти навсякъде в страната, а в допълнение постигнаха същите победи на местните и на регионалните избори. С този резултат ИСПП се превръща и в най-голямата като присъствие група в рамките на С&Д. Това е невероятен резултат, който убягваше на социали-

стите през последните десет години. Раздираните от скандали християндемократи отстъпиха значително. В допълнение на всички изборни победи, които постигнаха социалистите, забележително и постигнатото пълно мнозинство в сената. С право може да се каже, че Испания стабилно застава на ляв курс, подобно на Португалия.

Фигура 5

Пълната доминация на испанските социалисти, парламентарни избори 2019

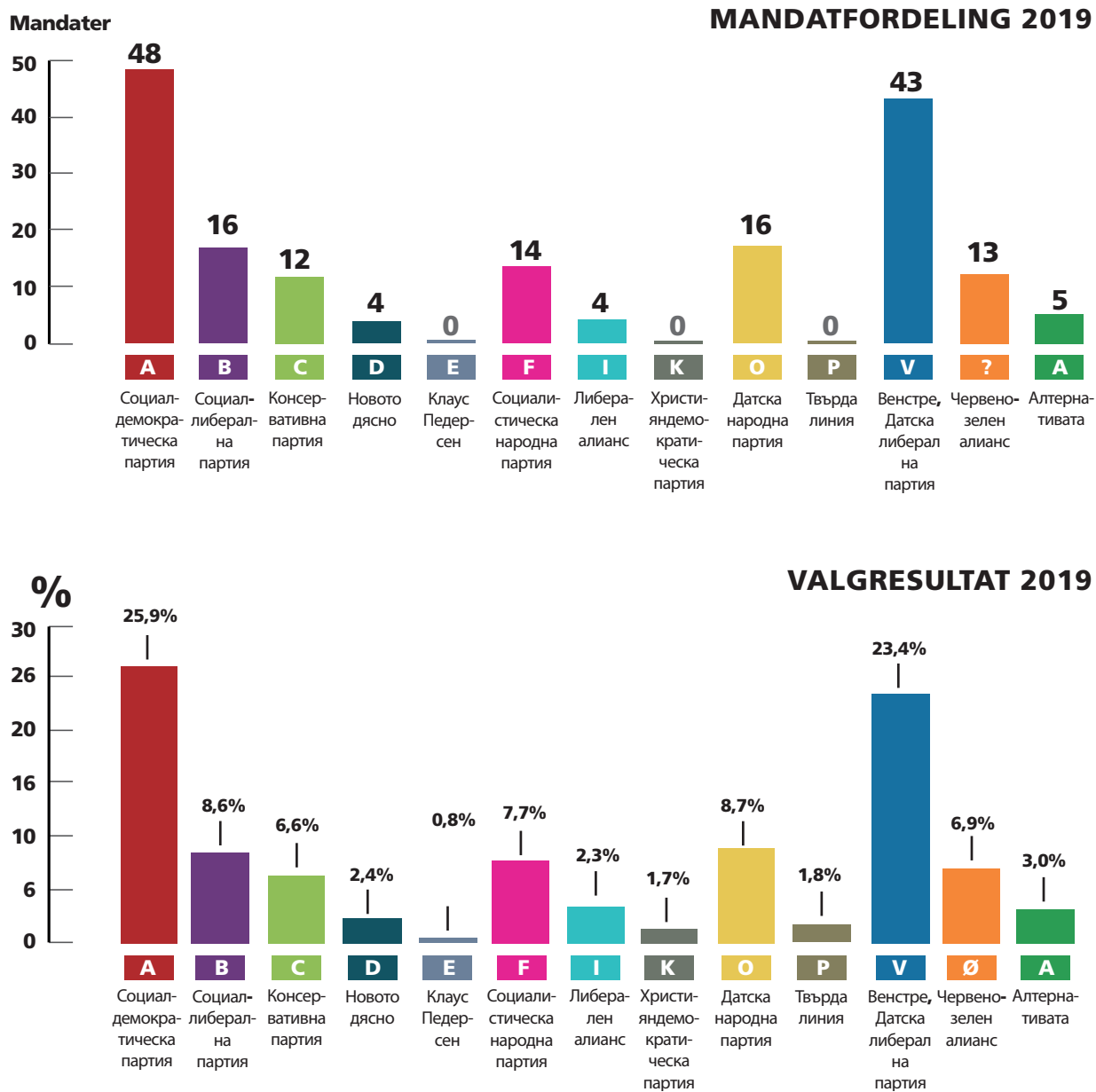
В Португалия левите сили отново постигнаха доминация. Тя беше най-категорична на европейските избори, но беше безкомпромисно препотвърдена и на последните парламентарни избори. Социалистите на Антонио Коща доминират и в местните парламенти. На този етап не се вижда как социалистите могат да бъдат изместени, те са основен фактор в португалската политика и

непрекъснато увеличават резултатите си, вкл. за сметка и на по-малките леви формации.

Значим се оказа и резултатът на датските социалисти, които успяха да запазят позицията си на първа политическа сила, при това не само на равнище евроизбори. Вотът за ЕП им отреди второ място, на практика те дублираха резултата си от 2014.

Фигура 6

Измерения на вота в проценти и мандати, парламентарни избори, 2019

Изн. Датски парламент

По-важна беше победата им от 5 юни на парламентарни избори (с 2% пред десните либерали от "Венстре"). Тази близост не бива да заблуждава, общо в парламента левите партии постигнаха още по-сериозен резултат. Тази победа и запазване на позиции дойде след известни компромиси и заиграване с мигрантската политика. Преминването към консервативна реторика донесе очакваните резултати, но привлече критика, особено от страна на левите интелектуалци. Въпреки това резултатите са налице, а като се добави и факта, че социалистите управляват в 4 от петте региона на Дания, картината е далеч по-обнадеждаваща.

Като говорим за леви партии следва да спомнем и другата ясно обособена лява група в ЕП.

Обединените леви, или наричани често крайно леви, постигнаха сравнително нисък резултат през 2019. Това не бива да ни заблуждава, защото високият резултат през 2014 беше в отговор на активната крайно дясна вълна, обхванала политическия живот в края на 2013 и след това. Днес, когато ново надигане на крайната десница не се наблюдава, обединената левица се върна в размера си от 2009 (35 депутата) и 2004 (37 депутата). Основните партии се запазиха, разбира се с известни съкращения на мандатите. Ядрото на обединената левица се състои от испанската група (основно Подемос, които се представиха под очакванията), немските Леви (също с по-нисък резултат), гръцката Сириза и френските еврокомунисти на Жан Люк Меланшон (които не успяха

да изпълнят заявката си за по-високи резултати). Остава да се надявам, че групата ще изиграе своята позитивна роля в отстояване на общите леви политики на равнище ЕС. Положително остава и значението им на национално равнище, преди всичко в Испания и особено в Португалия, където са част от лявото мнозинство в националния парламент.

Заедно с това се забелязва и бум на индивидуалните кандидати. На практика във всяка държава те постигнаха определени видими резултати, дори и в страни като България (макар да не минаха изборния праг). При това резултатите на тези, които влязоха с лекота надминават тези, дадени за редица партии. С над 5% е Люк Фланаган, с по 7-8 % са Мислав Колакишич и Аушра Малдейкиене,

Марян Сарек събра над 15% със своята листа и т.н. Много други бяха на ръба да влязат, други правиха еднолични кампании, за да вкарат партията си в ЕП, така че това е една тенденция, която заслужава и по-задълбочено изследване. Важно е да споменем, че в мнозинството си това са леви хора, интелектуалци, социални предприемачи, юристи, хора на науката и т.н. В този смисъл техните резултати, в мнозинството си, се присъединяват (прибавят) към общите постижения на левицата. Още повече, че техните резултати не трябва да се разглеждат единствено в контекста на Европейските избори, но и в съзвучие с националното говорене по определени теми – най-вече миграция, права на жените (домашното насилие), защита на социалните права, бедността, безработицата, устойчивата икономика и др.

Приложение 1.

Резултати на партиите от групата на S&D (2019) в сравнение с резултатите от 2014 г.

ПАРТИЯ (държава)	Прогнозни резултати (към 20 май)	Реален резултат (100%)	Резултати през 2014	Активност (%) 2019/2014
Социалдемократическа партия (Австрия)	27 %/ 5 места	23.9 / 5	24.1/ 5	60/ 45
Социалистическа партия (франкофони - Белгия)	9 / 2	10.2 / 2	10.7/ 3	88.5/ 89.6
Фламандски социалдемократи (Белгия)	7.8 / 1	6.3 / 1	8.3/1	
БСП (България)	32/ 7	24.3/ 5	18.9/ 4	32.6/ 36.1
Социалдемократическа партия (Хърватия)	19/ 3	18.7/ 3	29.9/ 2	29.9/ 25.2
Демократична партия (Кипър)	14 / 1	14 / 1	10.8/ 1	45/ 44
Движение за социалдемократия (Кипър)		11/ 1	7.7/ 1	
Социалдемократическа партия (Дания)	25.8 / 4	21.5 / 3	19.1/ 3	66/ 56
Социалдемократическа партия (Естония)	19.9 / 1	23.3 / 2	13.6/ 1	38/ 37
Социалдемократическа партия (Финландия)	17.5 / 3	14.6/ 2	12.3/ 2	41/ 39
Социалистическа партия (Франция)	53.5/ 5	6.2/ 5	14/ 13	50/ 42
СДП (Германия)	16.2 / 15	15.8 / 16	27.3/ 27	62/ 48
Движение за промяна (Гърция)	7.5/ 2	7.7/ 2	8/ 2	59/ 60
Демократична коалиция (Унгария)	8.9 (2)	16.2/ 4	10/ 2	43/ 29
Социалистическа партия – (Унгария)	11/ 3	6.66/ 1	11/ 2	
Демократична партия (Италия)	21.54/ 18	22.7/ 19	40.8/ 31	55/ 57
Хармония социалдемократи – (Латвия)	20.6/ 2	17.5/ 2	13/ 1	34/ 30
Социалдемократическа партия – (Литва)	11.8/ 1	15.9/ 2	17.3/ 2	54/ 47
Социалистическа работническа партия (Люксембург)	17.6/ 1	12.2/ 1	11.7/ 1	84/ 86
Лейбъристи (Малта)	57.4/ 4	54.3/ 4	53.4/ 3	73/ 75
Лейбъристи (Холандия)	9.1/ 3	19 / 6	9.4/ 3	42/ 37
Европейска коалиция (Полша), ЕНП + ПЕС	37/ ПЕС - 3	38.5/ ПЕС - 5	32.1/ 19	46/ 24
Пролет (Полша)	10.2/ 6	6.1 / 3	9.4/ 5	
Социалистическа партия (Португалия)	33.4/ 9	33.4/ 9	34/ 8	31/ 34
Социалдемократическа партия (Румъния)	26.7/ 9	22.5/ 8	37.6/ 16	51/ 32
Посока социалдемократия (Словакия)	22/ 3	15.7/ 3	24.1/	23/ 13
Социалдемократическа партия (Словения)	16.9/ 1	18.7/2	8/ 1	29/ 25
Социалистическа работническа партия (Испания)	29.7/ 17	32.8/ 20	23/ 14	64/ 44
Социалдемократическа партия (Швеция)	13.8 / 4	23.5 / 5	24.2/ 5	55/ 51
Лейбъристи (Обединено кралство)	17.2/ 14	13.7/ 10	24.7/ 20	37/ 35

ИЗТОЧНИЦИ

Димитров, А. (2019). Европейски избори 2019, какво се случи?, сп. Ново време

Димитров, А. (2019). ПП ГЕРБ в поход за запазване на статуквото – кампанията за избор на членове на ЕП, 2019, сп. Политически изследвания

The Local, The biggest winners and losers in Italy's EU election results, 27 may 2019, url: <https://www.thelocal.it/20190527/winners-losers-italy-eu-election-results>

Ministerio del Interior, Consulta de Resultados Electorales, Congreso/ Abril 2019, URL:<http://www.infoelectoral.mir.es/min/busquedaAvanzadaAction.html?codTipoEleccion=2&vuelta=1&isHome=1&codPeriodo=201904>

European Parliament, 2019 European election Results, URL: <https://election-results.eu/>

European Parliament, 2019 European elections: Record turnout driven by young people, URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20190923IPR61602/2019-european-elections-record-turnout-driven-by-young-people>

European Parliament, Members of the European Parliament, URL: <https://www.europarl.europa.eu/meps/en/home>

Folketinget, Result of the Danish Election, URL: <https://www.thedanishparliament.dk/en/news/2019/06/election-result>

3

НЕУСПЕХИ И ОТСТЪПЛЕНИЕ НА ЛЕВИЦАТА В ЕВРОПА (ПО ДЪРЖАВИ)

доц. д-р Добрин Канев

УВОД

С оглед на настоящата кондиция на повечето европейски социалдемократически партии бъдещето на социалдемократията изглежда под въпрос. „През последното десетилетие социалдемократическите партии в Западна Европа са в унизително отстъпление. Електоралният спад на лявоцентристките сили е без прецедент. Дори и там, където социалдемократите стигаха до правителствената власт – често в коалиции с други партии – техният опит остава безуспешен, бързо следван от поражение. В резултат много коментатори настояват, че социалдемократията е загубила жизнеността си и съдбата ѝ е да изчезне като политическа сила и като идеологическа традиция в Европа“ (Diamond 2016: 1)

Не лъха оптимизъм и от най-новата статия на Томас Майер, която носи предупреждение за предстояща катастрофа – „ГСДП, а сега какво?“ Майер все пак, както сочи подзаглавието, се опитва да открие тайната за едно бъдещо възкресение на партията. (Meuer 2019). Той, както и много други изследователи, се стреми, без да заобикаля фактите, да не изпада в песимизъм и фатализъм и да разкрие потенциал за нова политика на социалдемократията, способна да формира по-егалитарен капитализъм и по-честно и справедливо общество.

В настоящия текст ще се придържаме към този подход – да се посочат фактите, да се потърсят причините за кризата на социалната демокрация и да се анализират наличните виждания за излизане от тази криза и за запазване на бъдещето на социалната демокрация в европейските страни, където тя изглежда най-уязвима в момента.

ИЗМЕРЕНИЯ НА УПАДЪКА

Шефер и Щюкеман (Schäfer, Stückemann 2019: 49-50) са изследвали изборните резултати на европейските социалдемократически партии в един продължителен период – от 1998 до 2018 г. Те

установяват спад на електоралния им дял като цяло през тези двадесет години от 25.3% в началото до 20.7% в края на периода. Наред с това обаче откриват и три различни тенденции в рамките на това движение надолу: има група партии, които в този период са преживели съкрушителни загуби; други са се колебали нагоре-надолу; трети са показвали стабилни резултати на сравнително високо ниво.

Паскал Делвит (Delwitt 2017: 22) обръща внимание на факта, че през последните години изборните резултати на ред социалдемократически партии са ги свели до положението на незначителни участници в политическия процес – 6.3% в Гърция, 6.6% в Ирландия, 5.7% в Исландия, 5.7% в Холандия, 7.6% в Полша, 7.4% във Франция. А други са постигнали най-лошите резултати в историята си след Втората световна война (Австрия, холандско-говорещата част на Белгия, Кипър, Испания, Финландия, Люксембург, Швеция и Швейцария). Още едно измерение на пропадането показват сравненията на резултатите от последните избори спрямо предишни избори. Лявоцентристките партии в Гърция и Полша например губят над една трета от избирателите си в рамките на един изборен цикъл, в Словения и Франция – над 20%, в Холандия – 19%, в Чехия – 13%.

Тази тенденция надолу се проектира и на европейско равнище, като в новия Европейски парламент социалдемократите имат най-ниския си дял евродепутати от съществуването на институцията, макар резултатите от изборите през 2019 г. като цяло да не бяха толкова разочароващи колкото се очакваше и разликите да не са толкова големи.

Ако се вгледаме в ситуацията на отделните партии от групата на „губещите“, вероятно трябва да започнем с гръцката ПАСОК, която сякаш се оказва предвестник на трудностите на другите социалдемократически партии. Нейният срив беше най-рязък и най-съкрушителен. Пътят надолу продължава вече години наред. Най-напред тя като управляваща загуби абсолютното си мнозинство си след началото на кризата в страната. На изборите през

2012 г. се срути с над 30%, което не беше дъното, тъй като смъкването продължи и през 2015 г. На евро-изборите нейният наследник (КИНАЛ) леко подобри най-слабите й резултати с постигнатите 7.5%, което очевидно не е голяма промяна и на практика в Гърция СИРИЗА продължава да доминира в лявото политическо пространство.

Изключително тежко е положението на гордата някога Френска социалистическа партия – един от стожерите на европейската социалдемократия откак тя съществува. През 2017 г. тя изпадна в най-тежката си криза. На президентските избори след мандата на социалиста Оланд нейният кандидат се класира едва на пето място с нищожните за партийната традиция 6%. А на проведените наскоро след това парламентарни избори ФСП, която дотогава беше най-силната партия, загуби над 20% от избирателите си и спечели само 7% от гласовете – най-слабия резултат в цялата й история. Не донесоха съществена промяна и изборите за Европейски парламент – 6.2%.

Другата водеща европейска социалдемократическа партия ГСДП, макар и да не е стигнала до такива сригове, също изживява тежки времена. За период от двадесет години тя е загубила точно половината от избирателите си – от 40.9% (1998) на 20.5% (2017). Парламентарните избори през 2017 г. фиксираха и най-слабия й резултат след Втората световна война, влошавайки го с още 5.2%. от предишната най-ниска точка. Те се превърнаха в кулминацията на продължителен период на упадък, започнал през 2005 г. Това изглежда обаче също не е дъното, не само според електоралните прогнози през последните месеци, но и с оглед резултатите на партията на евроизборите – ГСДП падна на 15.8%. При това кризата не е просто електорална. Едно изследване например показва, че само 7% от анкетираните смятат, че ГСДП има най-добрите отговори на въпросите на бъдещето и само 6% вярват, че ГСДП може отново да се изправи и да тръгне напред (Scherer 2019).

Италия е третата голяма европейска страна, в която лявоцентристите изпаднаха в тежка криза. На изборите през март 2018 г. Демократическата партия с лидер Матео Ренци получи едва 18.76% от гласовете – значителен спад в сравнение с предишни избори. И тук традиционният електорат на левицата предпочете различен род популистски изкушения. Отцепилата се от демократите нова партия Свободни и справедливи също не успя да убеди избирателите и получи едва 3% от гласовете.

В групата на партиите със съкрушителни загуби попада и Холандската партия на труда, която, както беше показано по-горе, на последните парламентарни избори получи едноцифрен резултат, като загуби 19% от предишните си избиратели.

В регионално отношение колапсът на социалдемократията изглежда най-ярко изразен в новите демократии от Централна и Източна Европа. Не толкова отдавна социалдемократите управляваха в Полша и Унгария например, но неолибералната им икономическа политика и корупционните скандали доведоха до изчезването им като сериозни участници в политически процес на техните страни през последните няколко години. На парламентарните избори през 2005 г. полската СДЛ се срива от 41% (2001) до 11.3%, а на следващите избори през 2015 г. Обединената левица получава само 7.6% от гласовете и не прескочи бариерата от 8% за коалиции от партии. По този начин долната камара на парламента за пръв път остана без представители на левицата. И евроизборите през 2019 г. не донесоха съществена промяна. Полските социалдемократи бяха част от широка предизборна коалиция (КЕ) на различен тип опозиционни партии, чиито резултати се разминаха със сравнително високите очаквания. Нямаше особен успех и новата лява партия на Р. Биедрон.

Подобна е ситуацията и в Унгария, където управлявалите два последователни мандата социалисти получиха на изборите през 2010 г. едва 19.3%, а през 2014 г. – 19.1%. Разцепени на няколко партии, те не успяват да направят пробив, включително и на изборите за Европейски парламент.

И ако ситуацията със социалдемократията в Унгария и Полша отдавна е факт, неочаквано те бяха последвани и от изглеждалата през последните години успешна Чешка социалдемократическа партия. До 2017 г. тя беше управляваща и най-силната партия в парламента. На изборите през тази година обаче и тя отбеляза най-ниския си резултат и се смъкна до шесто място, губейки 13% от избирателите си (от 20.5% до 7.3%).

Подобна е тенденцията и в Словакия, макар и не толкова ясно изразена, където партията Смер на парламентарните избори през 2016 г. загуби над 17% от гласовете си на изборите от 2012 г. (от 44.4% на 27.3%).

Картината е до голяма степен ясна. Наистина има социалдемократически партии, които са погледнали в пропастта. Същевременно още не може да се даде отговор на ключовия въпрос (Diamond 2017) дали става дума за цикъл, т. е. за нещо, което подлежи на промяна в позитивна посока, или за тенденция, която предполага неизбежен упадък на тези партии. Има знаци, които дават аргументи в полза на тезата за цикличността. Такъв например беше неочакваното първо място на Холандската партия на труда на евроизборите при положение, че всички вече я бяха отписали от сериозните политически играчи. Или 23-те процента, получени от италианските демократи

на евроизборите, в сравнение с 18.7% на парламентарните избори през предишната година.

Търсенето на отговор на този въпрос обаче предполага да се изяснят по-дълбоките причини, довели до описаните по-горе събития.

ПРИЧИНИ ЗА КРИЗАТА НА СОЦИАЛДЕМОКРАЦИЯТА

Причините за настоящия срив на много социалдемократически партии несъмнено са многобройни, отчасти специфични за всяка отделна страна, резултат на различни комбинации от външни и вътрешни фактори. Но очевидно кризата има и общи корени, които водят до близки ефекти за повечето социалдемократически партии¹.

В това отношение опитите за обяснение следват два големи модела (Scherer 2019: 63). Причините се търсят, от една страна, в големите исторически промени в обществото, които водят до неизбежен упадък на народните партии и особено на масовите социалдемократически партии – обществените протуберанси на постиндустриалната ера и на постмодерността, разпадането на социални среди, индивидуализацията, новите конфликтни линии, както и структурната промяна на публичността. От друга страна се акцентира върху собствените грешки на социалдемократическите партии и на техните ръководства, върху неадекватната им политика, рушаща доверието на избирателите, върху организационни и програмни проблеми и пр.

СТРУКТУРНИТЕ ФАКТОРИ

Несъмнено през последните десетилетия в света настъпиха дълбоки структурни и технологични промени, които създадоха нова среда за развитие на политическите процеси и на политическите партии, в т. ч. особено на социалдемократическите партии. Светът, в който се роди и се формира социалдемократията, вече не съществува в този си вид. От тази гледна точка има основания да се твърди, че отслабването на лявоцентристкото направление в политиката е дългосрочен процес, причинен от обективни структурни фактори.

Според Реквитц (Reckwitz 2018) кризата на социалдемократията в последна сметка е израз на „социалната, икономическата и културната структурна промяна, която изживяват западните

общества от средата на 80-те години насам, която обаче сега пробива изцяло и в политиката. Става дума за трансформацията от една сравнително хомогенна и егалитарна индустриална модерност към една постиндустриална късна модерност, която определено е по-поляризирана и по-мобилна в социално и културно отношение и представлява предизвикателство за партиите“.

Според Патрик Даймънд, английски политолог, изследователски директор на мозъчния тръст и идейна платформа на съвременната социалдемократия Policy Network, структурните причини за упадъка на социалдемократията се коренят в две дълбоки исторически промени, оказали се проблем за нея от края на студената война насам: „Първата е глобализацията, характеризираща се не само с интеграцията на пазарите в световен мащаб, но също и с дерегулация и либерализация, които съществено фаворизираха капитала за сметка на труда и на държавата. Втората е структурното отслабване на демократичната политика в сравнение с пазарите и други икономически сили, което повдига сериозни въпроси за движение като социалдемократията, чието съществуване зависи от разчитане на „примата на политиката“ за постигане на социален прогрес“. (Diamond 2016: 5)

На практика нерегулираната глобализация и доминацията на неолибералната икономическа политика, съчетани с бързите технологични промени, в последна сметка водят до преобразуване и на политическия пейзаж на почти всички демокрации по света.

Една от съществените промени е свързана с традиционната социална база на социалдемократията – сравнително хомогенната група на наемните работници, предимно заетите с ръчен труд, организирани в профсъюзи, споделящи специфична общностна субкултура.

Този традиционен социален слой в хода на технологичните промени и на деиндустриализацията обаче все повече се топи. В Германия например делът на традиционните работници е спаднал през последните 50 години от половината на четвърт от работната сила (Pauly 2018) и сега е около 15% от населението. „При това групата на работниците става все по-хетерогенна. Социалното положение и с това и свързаните с начина на живот важни теми за един високо квалифициран и платен над средното работник често почти не се различават от тези на „белите якички“ (Ruhose, Faus 2018)

Една част от наемните работници (благодарение в голяма степен на социалдемократическата политика) е вече част от средната класа. Това, което остава, получило названието „прекариат“, е разнородна атомизирана група от неквалифици-

¹ Обект на изследване в случая са западноевропейските социалдемократически партии, доколкото проблемите на партиите от ЦИЕ имат допълнителна специфика.

цирани работници в услугите, които най-често са социално незащитени, ниско платени, заети на непълно работно време. Социалдемократията, превръщайки се все повече в партия на средната класа, не успя да установи трайна връзка с тази „нова работническа класа“. Така самата тя, превръщайки се в представител по-скоро на доволните и оптимистични части от населението, се лиши от значителен потенциален електорат на недоволните и загрижените и същевременно улесни раждането на нови протестни и популистки партии и движения.

Това развитие се съчетава и с характерната за съвременните общества тенденция към индивидуализация, към възникване на „общество на индивидуалностите“, която води към разпадане на цели социални среди, към изчезване на по-трайни партийни връзки и идентификации – социални последици, което засяга в по-голяма степен именно социалдемократията поради нейния специфичен характер. Този процес отслаби институции като социалната държава и изобщо ерозира самата идея за солидарност, която стоеше в основата на раждането и развитието на социалдемократията..

Друг ключов фактор, свързан с отстъплението на социалдемократията, е възникването на нов дълбок кливидж в съвременните общества, който започва да измества ефекта на основния кливидж, около който се е формирала и социалдемократията – разделението капитал – труд. „В ерата на глобализацията познати социални и политически конфликти губят тежест, а нови увеличават значението си. Установено е, че ново разделение (кливидж) започва да доминира политическия ландшафт на Европа: противоречието между интересите на гражданите, които залагат на по-нататъшната интернационализация на икономиката и обществото, и тези, които искат да запазят съществуващия ред на националните държави и които са скептично настроени към последиците на глобализацията, и преди всичко свързаната с нея миграция към Европа“. (Gagne, Hilmer 2019: 5)

Едно от последните потвърждения на този относително нов феномен откриваме в резултатите на голямо международно сравнително изследване, включило пет страни (Германия, Полша, Турция, Мексико и САЩ) и проведено под ръководството на проф. Волфганг Меркел. Те показват, че наред с кливиджа капитал-труд се очертава нова конфликтна линия, която притежава основно социокултурни характеристики. Като идеални типове си противостоят два лагера, които в случая са наречени „космополити“ и „комунитаристи“. Там, където се появява конфликтна линия, около нея се мобилизират актьори – партии, но не само, заедно с идеология, която доставя обяснение за конфликта. Има промяна в политико-икономико-общест-

вената реалност, която ражда нови констелации на интересите. И те се изразяват в определени идеологически или културни манталитети или мирогледи. (Die neue Konfliktlinie 2019: 14).

Проблемът за социалдемократическите партии е, че тази конфликтна линия минава през нейната социална и електорална база и я разкъсва на две – между модерни „космополити“ и социално-консервативни традиционалисти, което неизбежно води и до спадане на влиянието.

Томас Майер (Meyer 2019: 37-38) също акцентира върху тези последици за социалдемократията от възникването на „контурите на ново класово общество със своеобразна комбинация от стари (икономически) конфликти и нововъзникнали конфликти на социално и културно признание“. Той се опира на изследване на Фондация Фридрих Еберт за миграцията от април 2019 г., което показва, че „отворените към света“ са 7% в единия край, „национално ориентирани“ са 11% в другия. Под силното влияние на първата категория попадат още 19%, а на втората – още 14%. Това означава около 25% от населението на всяка от двете страни. От гледна точка на нововъзникналия конфликт „избирателният корпус на Германската социалдемократическа партия, както и голяма част от членовете ѝ изглеждат разцепени по средата с тенденцията отделните части да се разотидат в едната или в другата посока“. (Meyer 2019: 39)

И Колин Крауч (Crouch 2017) с поглед към британските лейбъристи установява нарастващо разделение между двете електорални ядра на социалдемократията – старата индустриална работническа класа – която се свива, но все още е основна база, и новите професионални класи, които са в процес на нарастване. „Навсякъде, включително във Великобритания, тази коалиция е подложена на изпитания от нарастването на ксенофобията, която клони да е по-привлекателна за старата работническа класа. Докато в по-голяма степен космополитния либерален образ е очевидно по-привлекателен за социалдемократическия електорат от новата средна класа“.

Проблемът се изостря и поради факта, че в съвременните партийни системи вече са се образували по-тясно профилирани политически партии, които поемат тези оттеглящи се от социалдемократията избиратели. При това става дума за партии, които са възникнали именно около новата конфликтна линия. От едната страна са зелените и новите либерални партии като тази на Макрон. От другата страна са популистите, които заиграват с темите за националното, комбинирано със социалното. Реквитц описва по следния начин тази неприятна ситуация за социалната демокрация: „Части от избирателите от новата средна

класа отиват в либералния център, където остават сред себепоподобните си; части от избирателите от старата средна класа и от новата долна класа фрустрирани преминават към крайно дясно (а последната също към крайно ляво) ... Лентата се разкъсва.” (Reckwitz 2018)

Проблеми на стратегията и политиката на социалдемократията

Структурните промени, колкото и неблагоприятни да изглеждат в случая за социалдемократическите партии, не водят задължително и неизбежно до отрицателни ефекти за тях. Това обаче се случва, когато те не са в състояние да реагират на промените и да развият нови идеи и да променят тези аспекти от политиката си, които се оказват контрапродуктивни или неадекватни на променената ситуация.

По отношение на стария, традиционен кливидж „труд против капитал“ социалдемократията наистина извърши промени в идеите и политиката си, но в посока, която я отдалечи от нейните ценности и от нейната идентичност и по този начин породила и настоящата ѝ криза.

Принципният погрешен ход от страна на европейската социалдемократия, който се изтъква от почти всички изследователи, е прекаленото ѝ сближаване с неолибералната трактовка на глобализацията и ориентация на политиката ѝ в такава посока. „В цяла Европа социалдемократическите партии сега плащат цената на това, че през 1990-те години възприеха безкритично глобализацията. Тогава се сложи равенство между отговорна политика и изискванията на глобалните пазари” (Goes 2019)

Историческото постижение на социалдемократията несъмнено е „опитомяването” на капитализма чрез създаване на социално ориентирани баланси между труда и капитала, между държавата и пазара, между конкуренцията и солидарността. През последните десетилетия обаче тези баланси бяха разместени в полза на капитала, в полза на пазара, в полза на конкуренцията. Един от проблемите е, че довели до такъв резултат реформи, свързвани по традиция с десницата и осъществявани от нея, започнаха да се провеждат от самите социалдемократи от втората половина на 90-те години насам. Чрез тази политика, свързана с лансираното от лейбъристите название «трети път», социалдемократите допринесоха за нарастването на неравенството, за демонтаж на социалните системи и за ерозия на социалните предпазни механизми.

Привържениците на „третия път” изхождаха от извода, че старите дефиниции на ляво и дясно

са изчезнали и че социалдемократическите партии трябва да се ориентират към политическия център (новата средна класа). Тази стратегия обаче можеше да бъде успешна в дългосрочен план, само ако социалдемократията беше в състояние наред с привличането на новия тип избиратели да задържи и старото си традиционно електорално ядро. Това обаче ѝ се удаде само за сравнително кратко историческо време. Една от причините беше рухването на илюзията, върху която отчасти се крепеше тази стратегия, а именно, че светът навлиза в продължителен период на проспериращ капитализъм – илюзия, на която беше нанесен унищожителен удар от финансовата криза от 2008 г.

В последна сметка „третият път” доведе до значителна загуба на подкрепа за лявоцентристките партии. „Първо, възприемайки неолибералните политики, социалдемократите ставаха все по-не-различими от десницата. Тази промяна отчужди по-специално избирателите от работническата класа и по този начин разби социалната база на левите партии. Нещо повече, политиките на третия път подкопаха ключови постижения на политиката след войната: социалните държави, широк публичен сектор, поддържане на кейнсианска пълна заетост. Трето, третият път беше възприеман като интелектуално непочтен опит за размиване на разликата между неолиберализма и следвоенния етатизъм, което доведе до по-слаба ефективност на управлението на социалдемократическите партии. По такъв начин третият път беше директен съучастник във възхода на партиите вляво и вдясно, конкуриращи социалдемократията.” (Diamond 2017)

От тази гледна точка не е чудно, че последицата е „увреждане на ядрото, на марката на социалдемократията» според едно изследване на ГСДП от института TNS Infratest отпреди няколко години (SPD in der großen Koalition 2015). От формация, бореща се срещу несправедливото статукво, тя се превърна в интегрална част от този аранжирмент.

Това е и причината за «отслабване на историческата самоличност на социалдемократията като силата, която защитава „малкия човек” (Meyer 2015: 4-8), което пък е довело до отдръпване и отчуждение, до нарушаване на доверието между социалдемократията и нейните избиратели.

Показателен е например случаят с предизборната кампания на ГСДП на последните избори. Основен лозунг на партията е искането за повече социална справедливост, т.е. в центъра е самата марка на социалдемократията. Оказва се обаче, че 80% от германските граждани не откриват в социалдемократическите предложения конкретните мерки за постигането ѝ, а едва 38% все още

вярват, че партията изобщо се грижи за социалната справедливост.

До подобни резултати достига и едно проведено наскоро детайлно изследване на ценностните и политическите профили на социалдемократическите партии в Европа, чиято цел е да установи оценките на различни групи избиратели на ценностите и реалната политика на социалдемократите. Например ГСДП показва във всички изследвани електорални групи (вкл. социално по-слабите граждани, както и разочарованите от нея избиратели) най-голям дефицит по отношение на ценността социална справедливост (Gagne, Hilmer 2019: 48).

Реакцията на социалдемократията по отношение на описания по-горе **нов кливидж** също създаде проблеми и допринесе за задълбочаване на кризата. Повечето социалдемократически партии не успяха и не успяват да предложат политическа стратегия, която да върне масата избиратели, изневерили на партиите поради това, че не одобряват политиката им по отношение на имиграцията и националната идентичност. Истината е, че през последните десетилетия социалдемократията измести своята идейна и политическа ориентация към постматериалисткия, космополитския полюс. Роди се противоречие между нагласите на голяма част от населението (вкл. избиратели на социалдемократията) и политиката на тези партии в това отношение. Не е случайно например, че на изборите през 2017 г. половин милион дотогавашни избиратели на ГСДП предпочетоха да гласуват за крайнодясната Алтернатива за Германия.

Ред изследователи виждат именно в това отношение една от главните причини за електоралния отлив от социалдемократическите партии (Downes, Chan 2018).

ПЪТИЩА НАПРЕД

Естествено е в тази ситуация да възникне въпросът, поставен и от Томас Майер за пореден път през 2019 година: „Какво да се прави сега?“

Трябва да се каже, че този въпрос е предизвикал през последните години много дискусии и различни отговори. През 2015 г. Томас Майер (Meyer 2015), обобщавайки дебатите през предходните години, апелира за повече смелост при отстояване на социалдемократическата идентичност, която включва висока степен на равенство при достъпа до блага, които правят свободата възможна (образование, здраве, доходи, социална сигурност). Докато програмите на партията сочат към преодоляване на трите основни класови разпреде-

ления (в образованието, в здравето, и в разпределението), общественото мнение е с впечатление, че тези дебати не са толкова важни за партията.

Във водената по това време интензивна дискусия в рамките на ФЕПС също се стига до извода, че **връщането към ключовите ценности като водещи принципи и превода им в модерни политически предложения е път за възстановяване на позициите**. Социалдемократията трябва да укрепи профила си като се върне към оригиналния си мандат, трябва **да постави отново въпроса за социално равенство в центъра** на своята аргументация. Наистина, светът не е същият, историята не може да бъде повторена. Но въпросът остава същият. Това, което се променя, са отговорите.

Приблизително по същото време Патрик Даймънд (Diamond 2016: 11) вижда изхода в решаването не на едно, а на две ключови предизвикателства за социалната демокрация: „Днес левицата има нужда да преосмисли подхода си в икономиката, за да създаде по-справедлив, по-гъвкав и по-устойчив капитализъм като отхвърля тезата, че не е работа на правителствата да се намесват в пазарите. Втората задача се отнася до политиката на идентичността. Либералните, космополитни ценности, които преобладават сред прогресивната левица трябва да бъдат балансирани чрез признаването на факта, че националната солидарност и споделените ценности имат значение за нашите граждани.“

Подобна препоръка прави и Шери Бърман през 2019 г. (Berman 2019) – обръщане, от една страна, към проблемите на нарастващото неравенство, на намаляващата социална мобилност и на социалната държава, и от друга, развитие на конкретни, позитивни и жизнеспособни отговори на имиграцията, за да се противопоставят на дистопичните идеи, предлагани от десницата.

Томас Майер също вижда „тайната“ на възможното завръщане на социалдемократията в синтеза на трудно съвместими за други течения идеи – нещо, което според него тя е правила успешно и преди (социализъм И демокрация; иновация И справедливост). Той нарича належащия в момента синтез „републикански космополитизъм“ като синтез между двете страни на разкъсващата социалдемократията конфликтна линия на „космополити“ и „комунитаристи“ (Meyer 2019: 6).

Блумфийлд (Bloomfield J. (2019), от своя страна, противопоставяйки се на засилващите се стремежи за налагане на „социално-консервативна програма“ и за приоритизиране на културната ос, вижда три важни стъпки по пътя към изхода от кризата. Първата ключова стъпка според него е категоричното отхвърляне на философията

на хипер-глобализацията, която социалдемократите толкова неразумно са прегърнали. Ако не отхвърли политиката на ограничения, безмилостният упадък на социалдемократията ще продължи. Втората стъпка е да представи конкретни политики, които да отговорят на икономическите и социални безпокойства на прекарната, най-уязвимата част от наемните работници. Третата стъпка е изработване на позитивна визия за миграцията, която е незаобиколим факт в съвременния свят.

Същите две оси (икономическа и културна) на възможна промяна на социалдемократическата политика, върху които акцентират Даймънд и Бърман, са поставени в центъра на изследването на Крувел и Кутийски (Krouwel, Kutiyski 2019: 54-55), но на базата на анализ на действително осъществените напоследък стратегии от страна на различните европейски партии в опитите им да спрат изтичането на собствените им избиратели от най-различни политически посоки. В зависимост от връзката между основни насоки на партийната политика, от една страна, и доминиращи нагласи на избирателите им, от друга, те открояват прилагането на четири различни стратегии, които съответно са довели до различни резултати. Първата е характерна за британската Лейбъристка партия (наричат я „корбинизъм и икономическа поляризация“), при която партията застава вляво от избирателите си в икономическата си политика, а в културно отношение се движи заедно с тях. Втората е характерна за новия либерализъм на Франция („макронизъм и пазарно ориентиран прогресизъм“). Макар партията на Макрон да не е от социалдемократическото семейство, авторите я включват като отделен тип не само поради факта, че Макрон е бивш министър на социалистическо правителство. Причината е, че има социалдемократически партии като италианските демократи, които следват тази стратегия. Тя се характеризира с позициониране в центъра, дори в център-дясно в икономиката, докато в културно отношение се профилира като прогресиста и проевропейска – ситуация, която не се посреща добре от традиционните социалдемократически избиратели. Третата („прогресистко-либертарно дистанциране“) с умерено-центристка ориентация в икономиката и силно отдалечаване от нагласите на избирателите в културата, е практикувана от холандските социалдемократи и френските социалисти. Характерното при нея прекалено голямо дистанциране от избирателите по културната ос крие много по-голям риск социалдемократията да се отдалечи от постоянните си електорални групи. Четвъртата стратегия („традиционна catch all социалдемократия“), практикувана от шведските и австрийските социалдемократи и търсе-

ща максимална близост с избирателите и по двете оси, се оказва най-успешна според авторите, успяла да достигне и до по-консервативните части на работническата класа, и до прогресивната интелигенция.

Стратегията, която Волфганг Меркел препоръчва на германските социалдемократи, е да заемат по-ясен ляв профил по оста ляво – дясно (икономическата ос). А по отношения на „културния кливидж“ той предупреждава партията да бъде изключително внимателна и „да не внася прекалено много космополитизъм, защото тогава ще загуби остатъка от базата си в работническата класа“ (Merkel 2018). Макар и да е скептично настроен към възможността да съществува „идеален модел“ за решаване на проблемите на социалдемократията поради различната среда и различните традиции, все пак той вижда вариант в една комбинация между датския модел („много успешен на пазарите на труда“) и традиционната шведска социалдемократия („където намираме по-балансиран микс от космополитни и социалдемократическо-комунитаристки ценности“). Балансът обаче трябва да е много фино настроен и всяка партия и страна трябва да намери сама подходящия за нея баланс сама (Merkel 2018).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В своята продължителна история социалдемократията неведнъж е преживявала спадове и възходи. Дали сега махалото може да се върне в полза на социалдемократическите партии както например се случи на евроизборите в Холандия във Великобритания през 2017 г. или това са незначителни отклонения и тенденцията към упадък е неизбежна? В момента едва ли някой може да направи надеждна прогноза в това отношение.

От друга страна, това, което социалдемократията винаги е олицетворявала и което я е отличавало от другите партийни семейства, продължава само по себе си да бъде желано от гражданите – демокрация и социална справедливост, регулирана пазарна икономика, адекватна социална защита. И когато избирателите разберат на практика действителните последици от прилагането на шумно рекламираните популистски рецепти, те отново могат да развият слух към предложенията на социалдемократията. Така че шансове винаги има, но със сигурност този път махалото едва ли само по себе си ще се върне наляво. Някоя партия, включително и социалдемократията, няма гаранция за вечност. За да се случи такъв обрат обаче са нужни дълбоки и цялостни реформи в идеологията, политиката и организацията на тези партии.

ЛИТЕРАТУРА

- Berman Sh. (2017) The Disastrous Decline of the European Center-Left, <https://www.nytimes.com/2017/10/02/opinion/europe-center-left-.html>
- Berman Sh. (2019) The Left must respond to grievances over immigration, <https://www.socialeurope.eu/left-must-respond-on-immigration>
- Bloomfield J. (2019) Countering the crisis of the left, <https://www.socialeurope.eu/countering-the-crisis-of-the-left>
- Crouch C. (2017) UK Labour: Credibly Redefining Left Of Centre, <https://www.socialeurope.eu/crouch-interview>
- Dewitt P. (2017) To Reinvent or Disappear, in: The Progressive Post, #5
- Diamond P. (2016) Endgame for the Centre Left? The Retreat of Social Democracy Across Europe. Rowman & Littlefield, London
- Diamond P. (2017) Social democracy 3.0, http://www.policy-network.net/pno_detail.aspx?ID=6219&title=Social-democracy-30
- Die neue Konfliktlinie (2019) Die neue Konfliktlinie und die Rolle des Politischen. Gespräch mit Wolfgang Merkel und Michael Zürn (2019), NG-FH, Nr. 6, 2019, S. 14-24.
- Downes J., Chan E. (2018) Explaining The Electoral Debacle Of Social Democratic Parties In Europe, <https://www.socialeurope.eu/explaining-the-electoral-debacle-of-social-democratic-parties-in-europe>
- Gagné J., Hilmer R. (2019) Wo genau ist Mitte-Links? Wert- und Policy-Profil sozialdemokratischer Parteien in Europa – aus Sicht der nationalen Wahlbevölkerungen (value gaps / policy gaps), <https://www.fes.de/index.php?eID=dumpFile&t=f&f=42105&token=14eefeb9c095bad9cbe8ba3e1ac752c46785da5>
- Goes E. (2019) Eine Frage des Überlebens, <https://www.ipg-journal.de/rubriken/soziale-demokratie/artikel/eine-frage-des-ueberlebens-3181/>
- Krouwel A., Kutyski Y. (2019) Sozialdemokratische Parteien in Europa: Typologie und Erfolg, NG-FH, Nr. 5, 2019, S. 52-59.
- Merkel W. (2018) SPD Task Ahead: Enacting Communitarian And Cosmopolitan Values, <https://www.socialeurope.eu/spd-task-ahead-enacting-communitarian-cosmopolitan-values>
- Meyer T. (2005) Die Zukunft der Sozialen Demokratie. Mitarbeit Nicole Breyer. Friedrich-Ebert-Stiftung, Bonn (българско издание: Майер, Т. Бъдещето на социалната демокрация, Фондация Фридрих Еберт, София, 2007)
- Meyer T. (2015) Die SPD muß erkennbar bleiben, in: NG/FH, 6/2015, S. 4-8.
- Meyer T. (2019) SPD - was nun? Ein sozialdemokratisches Geheimnis, NG/FH, Nr. 7-8, S. 4-6.
- Johnson C. (2019) Is the crisis of social democracy a crisis of equality? <https://www.socialeurope.eu/crisis-of-equality>
- Pauly M. (2018) Europe's Social Democrats Are Having Hard Times, <https://euobserver.com/political/140635>
- Reckwitz A. (2018) Das Band zerreißt, DIE ZEIT Nr. 9/2018, 22. Februar 2018, <https://www.zeit.de/2018/09/sozialdemokratie-deutschland-europa-mittelschicht-umbruch/komplettansicht>
- Rovny J. (2018) What Happened to Europe's Left? <https://www.socialeurope.eu/happened-europes-left>
- Ruhose F., Faus R. (2018) Zurück in die Zukunft, SPD! <https://www.ipg-journal.de/rubriken/soziale-demokratie/artikel/zurueck-in-die-zukunft-spd-3133/>
- Schäfer A., Stückemann U. (2019) Perspektiven für die europäische Sozialdemokratie, NG-FH, Nr. 5, 2019, S. 49-52.
- Scherer K.-J. (2019) Auf der Suche nach den verlorenen Reformen, NG/FH, Nr. 7-8, S. 63-65.
- SPD in der großen Koalition (2015) SPD in der großen Koalition. Eine Partei sucht Streit, in: Süddeutsche Zeitung, 07.03.2015

4

ИДЕОЛОГИЧЕСКИТЕ ДИЛЕМИ ПРЕД БСП. ОЗНАЧАВА ЛИ НЕЩО ЛЕВИЯТ КОНСЕРВАТИЗЪМ?

Борис Попиванов

Все по-често в училищни и извънучилищни дейности, в обучения и семинари у нас се прилага (вариация на) т.нар. Карл Попър дебат. Това, грубо, е начин за изясняване на спорни положения между два отбора при определени стриктни правила. От участниците се иска (1) да съблюдават равнопоставеността на отборите, (2) да се придържат към конструктивна критика на опонента и да очертават своята позитивна контрапрограма, (3) да обсъждат единствено идеите на опонента, не и личността му, биографията му, външния му вид, ораторските му способности, качеството на публичните му изяви. Възможните сценарии за Карл Попър дебат за съжаление слабо ни помагат в реалните спорове за политика и идеология на много места по света и в България в частност. У нас обикновено „отборите“ нито са равнопоставени, нито често пъти имат позитивна програма, нито се въздържат във всеки момент да пренасят разговора върху фигурата на опонента. У нас всичко е лично. Това затруднява всеки анализ, защото спореците ще обърнат малко внимание върху критиките към тезите им и ще се концентрират върху персоналния въпрос, кого коментираме и дали изглежда, че симпатизираме повече нему лично, отколкото на другия.

С това са свързани и основните рискове пред всяка дискусия за състоянието на БСП, включително настоящата. По-долу ще се опитаме да проследим накратко с какъв идеологически профил се асоциират лидерите на партията от началото на века досега, на какво стъпва и в какво се изразява спорът за левия консерватизъм от последно време и как се отразяват идеологическите дилеми върху състоянието на самата партия и нейните перспективи. В методологично отношение ще си послужим най-вече с дискурсите на участниците в идейния дебат, като ще предложим и собствен теоретико-концептуален анализ на водещи понятия. Практически всички становища в текста цитират дословно или преразказват публични изявления на партийни фигури. За да не утежняваме изложението и за да не натрапваме персоналния аспект, единствените три споменати имена в български контекст са на тримата лидери Сергей Станишев, Михаил Миков и Корнелия Нينوва.

ЛИДЕРСТВО И ИДЕОЛОГИЧЕСКИ ТЕНДЕНЦИИ В БСП В НАЧАЛОТО НА XXI ВЕК

Партиите в САЩ и Западна Европа поне от 50 години, партиите в Централна и Източна Европа поне от 15-20 години, БСП от поне 10-15 години са обвинявани в деидеологизация, в загърбване на идеите за сметка на частните интереси, в отсъствието на пълноценни идеологически оферти и замяната им с PR стратегии. Формалният идеологически облик на БСП е рамкиран по явен начин от Програмата на партията от 2008 и по-дискретно, но плътно, от духа на Конституцията от 1991, чиито основни постановки (особено пожеланието за „демократична, правова и социална държава“) се възприемат от БСП като идеологически ориентири на собствената ѝ идейна еволюция. В резолюциите от заседанията на партийните конгреси също присъстват идеологически маркери, конкретизиращи и развиващи програмни постановки. Фактът, че в структурата на партията е заложена Комисия за идейно и програмно развитие (добиваща различни наименования²), сочи, че партията не разглежда идеологическата си концепция като веднъж завинаги дадена, а като постоянно променяща се в съответствие с националните и международните контексти, в които попада, историческия етап, на който смята, че се намира, и политическите задачи, които иска да решава.

Отстрани погледнато, пропагандната дейност на БСП през изминалите 10-15 години внушава опити за лансиране на две идеологически тенденции. Условно можем да ги наречем „социаллиберализъм“ (най-вече отнесен към екипите на Сергей Станишев и особено в периода 2005-2014 г.) и „ляв завои“ (предимно асоцииран с краткото време на Михаил Миков през 2014-2016 г.). Нека не спорим за термините, които лесно могат да се превърнат в етикети. По-същественото е, че и двете тези тенденции не получават по-цялостна теоретична разработка и конкретизация.

2 Понастоящем е наречена Комисия по идейното и програмното развитие, анализи, прогнози, пропаганда и агитация.

Термините в случая служат за самоидентификация. Станишев говори за социаллиберализъм в контекста на промените в БСП от началото на века и сближаването на партията с позициите на либерални формации като НДСВ и ДПС. В Управленските приоритети на социалистите, приети на заседание на 46-ия конгрес на 3-4 декември 2005 г., още в първите редове изрично е подчертано, че „правителството ще провежда социаллиберална политика“. Същата формулировка е заложена и в Политическата резолюция на конгреса. Но социаллибералният курс в много по-голяма степен е очертан идеологически чрез критичната му рефлексия от страна на опонентите на ръководството. Изборният неуспех на БСП 4 години по-късно дава основание за оценката, че „възприемането на социаллиберализма“ е „принципна грешка“, стимулирала „одесняването“ на партията. В още по-радикална форма политиката на Станишев е обвинена, че е превърнала БСП в „десния мутант на прехода“, а „социаллибералите“ са припознати като „социалтарикати“, овладели партийния връх.

В многобройни интервюта и изявления по време на лидерския си мандат Михаил Миков настоява за потребността от „ляв завой“ в курса на БСП. Тази заявка би могла да се тълкува и като косвена критика към полученото от него идейно наследство. Критиката не е разгърната, нито са предложени достатъчно задълбочени идейни параметри на позитивната алтернатива на социаллиберализма. Заслужава да се спомене последната публична изява на Миков като партиен председател – политическия му доклад пред 49-ия конгрес на 7 май 2016 г. В доклада „левият завой“ е рамкиран по следния начин. За негови предпоставки са посочени „края на неолиберализма“ и разсейването на „синята мъгла“ на прехода. Необходимо условие е „запазването на идейния характер на партията“. Идейната приемственост придобива ясен приоритет над политическата иновация. Миков отрича съществуването на „ново ляво“, на „нов социализъм“, на „нова социалдемократия“, допуска единствено разграничението между „истинско“ и „псевдо“ ляво и разглежда развитието преди всичко като „приспособяване към динамиката на времето“. В този смисъл обявената цел на идеологическата политика е постигане на истинското ляво като „голямо колективно усилие“, а „левият завой“ бива дефиниран като „честно и безкористно връщане на левите идеи, които винаги, и след 125 години [от учредяването на партията – б.м.] ще бъдат живи“. В крайна сметка обаче самият оратор признава, че „левият ни курс не е нито завършен, нито доказан“. И точно както при социаллиберализма, левият завой получава по-широка популярност чрез критичните несъгласия с него. Той е оприличаван на „ляво сектанство“, окачествяван е като параван, зад който

ръководството крие „изхабените си физиономии от прехода“, подушен е като „мухъл“, издаващ застиване в едно минало преди няколко десетилетия, привидян е като спирачка пред публичната атрактивност на левицата и притока на нови нейни привърженици, оспорен е цялостно като „спекулация“ без ясно съдържание.

Социаллиберализмът и левият завой могат да бъдат обсъждани и в ролята им на (опити за) възпроизводство, в контекста на предизвикателствата на XXI век, на отдавна съществуващи идейни различия и дилеми в социалистическата партия, а именно на стремежите към модернизация, европеизация, социалдемократизиране, отваряне, от една страна, и на тягата към автентичност, придържане към корените, съобразяване с нагласите на членската маса, от друга. В първия пример повече, във втория по-малко присъстват и елементи на прагматизъм, на съвременната тенденция към гъвкавост и адекватност на съсем конкретни актуални процеси и проблеми. На старта си лидерският мандат на Корнелия Нинова (започнал през 2016 г.) масово е асоцииран и в партийните среди, и в общественото мнение с тържество на прагматичната линия, склонна да отхвърля идеологическите вериги и да се определя, разтваря, импрегнира в предполагаемия дневен ред на обществото. Не да реформира идеологически БСП според изискванията на новото европейско време, не и да преосвещава идеологическата ѝ традиция, а да я насочи към политика, която е „разумна, възможна и изчислена“ (неин израз). Ще обосновем тезата, че лидерските промени в БСП от последните години демонстрират жизнеността на определен парадокс. Независимо от мотивите им, Станишев и Миков залагат на определена идеологическа тенденция и накрая техните образи биват негативно конструирани и затворени в тази тенденция. Каквито и послания да отправя Станишев днес, го преследва масовата представа за социаллиберал, откъснал се от националните проблеми. Каквото и да говори Миков днес, го застига визията за самозатварящото се левичарство. „Прагматизмът“ на Нинова привидно я издига над идеологическия редуccionизъм, но в крайна сметка я води към идеологическо позициониране. Станишев и Миков илюстрират ограниченостите на идеологията в партия като БСП, Нинова – неизбежността на идеологията в същата формация.

Да скицираме пътя от прагматизъм към идеология в мандата на Корнелия Нинова.

Индикациите за прагматично надмогване на идеологическите дилеми са многобройни и съзнателно търсени. Без претенции за изчерпателност, няколко са основните направления, в които те се разгръщат. Първо, *публичният образ на*

председателката. Тръгнала от сферата на бизнеса (за разлика от всички свои предшественици на поста), тя се утвърждава като основно острие на левицата още преди да я оглави; способна да изрази възхищение от световни десни лидери, но и да поднесе цветя на паметника на Тодор Живков; готова да защитава отношенията с Русия, но и да търси като условие икономическите изгоди във всяка форма на българо-руско сътрудничество. Второ, *разполагането на партийната идентичност в актуалния политически процес*. Ако, грубо казано, Станишев твърди „ние сме леви, защото онова, което правим, помага за благосъстоянието на хората“, а Миков обяснява „ние сме леви, защото се позоваваме на левите си ценности и идеали“, Нинова обобщава „ние сме леви, защото други леви освен нас няма и защото главен опонент ни е десницата“. Разбира се, горното представлява прекомерно опростяване, понеже и тримата лидери постоянно и в различни контексти лансират пакети от мерки, конкретизиращи политическия профил на БСП в лявото пространство. Онова, което имаме предвид тук, е по-скоро „окончателният аргумент“, отправен срещу многобройните съмнения в левия характер на политиката на партията. Трето, *преместването на фокуса от ценностните основания на политиката към конституционно-политическия проблем*. Не е централният въпрос дали и доколко всяко действие съответства на програмни и идейни императиви, а дали работи срещу „модела ГЕРБ“ на премиерска република, срещу „паралелната държава“, срещу „модерното робство“, срещу корупционното антиинституционално статукво, срещу посегателството над правата на българските граждани, в т.ч. социалните. Четвърто, *заобикалянето на идеологическите капани от миналото*. На Станишев му се налага постоянно да се оправдава за въвеждането на плоския данък, докато Миков неуморно апелира за отмяната му, а Нинова преди всичко настоява да се спре „ограбването на хората“, осъществявано дори и при настоящата данъчна система. Станишев изразява предпочитанията си към термини като „социално“ и „прогресивно“, Миков поставя ударението върху „ляво“ и „социалистическо“, а Нинова рамкира своите терминологични приоритети още в първия конгрес след избора си с „правила, възмездие, сигурност и справедливост“, едно доста по-широко поле, в което могат да намерят при необходимост място и леви идеологически интерпретации, и конюнктурни политически намерения.

Българският политически процес обаче предлага събития, които изискват не само прагматична трактовка на ползи и вреди, но и заемане на съществени идейни позиции. За 3 и половина години Корнелия Нинова активно се въвлича в няколко подобни казуса, въвеждащи неизбежни идеологически различия, не между политическите

партии, не между опозиция и управляващи, дори не и между предполагаемо погрешен модел и неговата алтернатива, а по сърцевината на изповядваните идейни ценности. Примери за това са българските дебати по ратификацията на т.нар. Истанбулска конвенция и Пакта за миграция през 2018 и началото на 2019 г. И в двата случая Нинова (и ръководството на БСП като цяло) заема категорично отрицателно становище и се превръща в един от водещите обществени говорители по темата. С тези си инициативи председателката на партията до известна степен излиза от рамките на сблъсъка между политически опоненти и се ангажира с идеологически сблъсък, в който срещу нея застават по различни мотиви фигури със социалистически и либерални убеждения. Без да правим преглед на дискусиата, можем да заключим, че фокус на аргументацията на Нинова е защитата на мнозинството, разбираана през призмата на традицията и актуалните нагласи на това мнозинство (понятия като „народ“ и „България“), докато общ знаменател на критиките към нея е защитата на човешките права, схващани предимно като права на уязвимите общности.

Ето защо през 2018-2019 г. проблемът за прагматичната ориентация на БСП започва наново да се преплита с проблема за идеологическия облик на партията. Предпоставките за напрежение са налице, независимо от убежденията на коментаторите (а и на значителна част от публиката), че живеем в пост-идеологическа епоха, в която интересите безвъзвратно са подменили и изтласкали идеите.

БСП В СПОРА ЗА ЛЕВИЯ КОНСЕРВАТИЗЪМ

Може да се говори за възраждане на идеологическата дискусия в БСП във връзка с едно понятие, което също като много от вече споменатите трябва да използваме условно и с уговорки. Но тъй като въпросното понятие, лев консерватизъм, се наложи медийно и политически, ще наричаме идеологическата дискусия за левия консерватизъм. Двата „отбора“ в случая лесно могат да се разграничат на „ръководство“ и „вътрешна опозиция“, макар че това деление е доста повърхностно и не отразява многообразието от позиции и интереси. Ето някои от характеристиките на дискусията:

Огледално поведение на участниците. И двете страни редовно се обвиняват една друга в сходни прегрешения. Работят за ГЕРБ (превръщат БСП във „втори ГЕРБ“ посредством пълзяща концентрация на власт в ръцете на лидера или реално се стремят да донесат победа на ГЕРБ поради тесните си контакти с управляващите). Съсипват БСП (осъществяват „подмяна“ вместо „промяна“ или подкопават единството на партията). Губят избо-

ри (едните поради политически неумения, агресивен стил на действие и идейни девиации губят „спечелени избори“, другите в цялата си практика не са показали нищо друго, освен таланта да губят избори). Представяват фасада на задкулисие (наличие на сиви кардинали зад председателката или влияние на парите на Гергов и на онези с „портфейлите“, които искат да купят БСП). Дори консерватизмът е огледално обвинение (набедените, че осъществяват „ляв консерватизъм“ твърдят, че другите са консерватори, защитаващи статуквото с помощта на опровергани гледни точки от миналото).

Централното понятие е „ляв консерватизъм“ (някъде се среща във вариации „консервативно ляво“ или „социален консерватизъм“). Изречено е официално от Корнелия Нинова в телевизионно предаване. Според опонентите му БСП по традиция „стои далеч“ от подобна тенденция или, в по-краен вариант, самата тенденция е невъзможна, „дървено желязо“, или мимикрия на национализъм и даже националсоциализъм. Етикетът „фашизъм“ също изплува на повърхността, макар и плахо.

Историята е привлечена като съюзник. Участниците в дискусиата се позовават в единия случай на марксистките корени на БСП, затвърждаващи интернационализма, и на наследството на Георги Кирков, гromящо консерватизма. В другия случай базата за историческа равностойност е двойна. Международно това е горчивият опит на европейската левица, отклепа се сама от либералните си илюзии след осъзнаването, че те я вкарват в колаборация с глобалистката десница. Вътрешно идват поуки от разделението между Александър Лилев и Андрей Луканов през 1990-те, демонстрирало нагледно разнoбoя между автентичния национален път на модерна лява партия (насърчаван от Лилев) и социалдемократизирането и националното обезличаване на БСП (провеждано от Луканов).

Международните референции следва да засилят аргументите на участниците. Едните изтъкват примера на лейбъристкия лидер Джеръми Корбин във Великобритания, на социалистическия демократ Бърни Сандърс в САЩ и с по-приглушени тонове на европейската социалдемократия като носители на прогресистко начало, необходимо за българските социалисти. Другите отбелязват опита на Унгария (макар и под водачеството на десния Виктор Орбан), на левите партии от вишеградските държави и в по-малка степен на Испания и Португалия в достойната и смела защита на националните интереси, общества и култури срещу безпардонния натиск отвън.

Залозите на сблъсъка са дефинирани по различен начин. Ето само няколко примера, взети от

изказвания на водещи политици от БСП: промяна или подмяна, обновление или статукво, консерватизъм или глобализъм, борба срещу фашизма и корупцията или борба срещу враговете на обикновения човек и традиционните ценности; солидарност или национализъм, социалистическа и проевропейска левица или популистка и консервативна формация; партия на социалистическия идеал или изпразнена от идеи партия с лява опаковка.

Доведени до логическа пълнота, взаимните критики могат да се синтезират така. Едните обвиняват другите, че са антинационални, а вторите обвиняват първите, че са антисоциалистически.

Флуидността на дебата произтича, в повечето случаи, от липсата на ясни дефиниции на използваните понятия – освен тогава, когато се правят референции към Програмата на БСП. И досега в България няма политически или експертно утвърдена дефиниция на левия консерватизъм. Доколкото ни е известно, единственият опит принадлежи на Васил Проданов, който в своя пространна публикация за развитието на социалистическите, либерални и консервативни версии на лявото посвещава специален раздел на „левия консерватизъм“³. Там той разглежда две направления – на социалния консерватизъм във Викторианска Англия и на католическата социална доктрина – които обаче попадат в полето на десните идеологии и не могат да ни послужат за отправни точки⁴.

Всъщност проблематиката е по-скоро слабо застъпена и в международната научна литература и това допълнително подхранва твърденията, че няма право на съществуване. Най-общо може да се каже, че левият консерватизъм като понятие е предмет на обсъждане в два политически и академични контекста: северноамерикански и източноевропейски.

Американският дебат. Смята се, че за първи път терминът „ляв консерватизъм“ в САЩ е употребен от известния писател Норман Мейлър, и то не къде да е, а в писмо до главния редактор на

³ Проданов, В. (2019), *Етапи на развитие на социалистически, консервативни и либерални версии на лявото*, Понеделник, 3-4(22), 7-26 и особено 20-22.

⁴ За социалния консерватизъм като специфично съществуващо поле в рамките на консервативния светоглед, а не на левите идеологии, общо взето съществува консенсус в литературата. Вж. напр. Fitzpatrick, T., Kwon, H., Manning, N., Midgley, J., Pascall, G. (eds.) (2006), *International Encyclopedia of Social Policy*, London and New York, Routledge, vol.1. Също и според нас Бенджамин Дизраели и папа Лъв XIII не могат да претендират за „консервативна версия на лявото“, най-много за „социална версия на дясното“.

сп. „Плейбой“ от 8 април 1963 г. Мейлър прибягва до пишещата машина, за да открие идеологическите си различия с либералите. Той призовава едновременно за почит към марксисткото разбиране за историческа промяна и за уважение към идеите на Едмънд Бърк за съхраняване на националното културно наследство. В писмото, а и в по-късни изявления на автора, е посочено, че капитализмът формира практики, които разрушават човешкия живот и достойнство, но импулсивността и нетърпението на радикалите за промяна вървят против обществото и неговите традиции, против онова, което е готово да приеме, и в крайна сметка против онова, което е в негов интерес. Мейлър нарича позицията като своята „ляв консерватизъм“ и по различни поводи, в т.ч. предизборната си кампания като кандидат за кмет на Ню Йорк, я изтъква като най-адекватна на задачите пред американската държава и нейните граждани⁵. Спорът по съдържанието на понятието обаче избухва в американските политически среди десетилетия по-късно, през 1998 г., на специален семинар, организиран от Центъра за изследвания на културата към Университета в Калифорния в Санта Крус. Взимат участие видни представители на американската академична левица (самата Джудит Бътлър има свой доклад!), които предприемат систематична критика на свои опоненти по въпроса за съвременния смисъл на лявото и обвиняват тези опоненти в „ляв консерватизъм“⁶. За леви консерватори са обявени онези марксисти, според които влиянието на постмодернизма и постмарксизма е подкопало съществено влиянието и притегателната сила на левията във времена на глобален възход на дясното. За основен грях на т.нар. леви консерватори е вменен икономическият редукционизъм, склонността им да свеждат всички социални проблеми до икономически статуси и неравенства и изцяло да пренебрегват формите на културно потисничество. Левите консерватори са се обявили срещу тенденцията към политика на идентичностите (identity politics), оспорили са критичната важност на джендър проблематиката и защитата на малцинствата и, нещо повече, са идентифицирали в тези послания на съвременната левица главната причина за отлив на привърженици и избиратели в световен мащаб. Семинарът, разбира се, има своя исторически контекст. Той е проведен във време, в което последиците от края на Студената война ясно са се изразили като криза на лявото и поводи за преоценки на неговата идеологическа адекватност. Аргументите

от този дебат често са твърде сложни за кратко и елементарно пресъздаване, но политически могат да се обобщят така: едната страна обвинява другата, че защитава единствено малцинствата и забравя за мнозинството и неговите проблеми в епохата на неолиберална глобализация, докато другата страна набеждава първата, че проявява късогледство към действителните практики на дискриминация и носталгично увековечава задминати исторически ситуации. Едната страна е заклеймена, че фактически поддържа неолибералното статукво и възразява само срещу икономическите му крайности, а другата – че живее в изолиран университетски свят на второстепенни и периферни за хората теми.

Източноевропейската тенденция. Тя до голяма степен е свързана с равностойките от посткомунистическия преход и оценките за поведението на политическите субекти в него. В изследванията върху руската политика левият консерватизъм е определен като най-кохерентната идеологическа опозиция на режима на президента Владимир Путин. Тя е разгърната като едновременно признание за културната идентичност на Русия с Европа и фундаменталното им политическо различие, като приоритет на руската политическа субектност, като алтернатива на онова, което се вижда като Путинова деидеологизация на политическия процес. Левите консерватори, съгласно този прочит, приемат Европа, но не на всяка цена, отричат космополитността на индивида в противовес на либералите и са скептични към космополитността на класата в противовес на ортодоксалните комунисти⁷. Те изповядват визията, че водещи трябва да бъдат държавата, не народът, патриотизмът, не национализмът, социализмът, не пазарничеството⁸. Техните представи не възникват просто като реакции на несъгласие с хегемонна (де)идеологическа доктрина, а в духа на интелектуална тенденция с дълбоки исторически корени. Посочва се, че още през XIX век в Русия консерватори и социалисти са имали много допирни точки, които конструират съвместно отрицание на либералната цивилизация, основана на индивидуализма. И така левият консерватизъм въплъщава амбицията за нов синтез на отдавна съществуващи духовни направления⁹. И това стои по такъв начин не само в Русия. В други страни от бившия Източен блок левият консер-

5 Вж. напр. Zirakzadeh, C. (2007), Political Prophecy in Contemporary American Literature: The Left-Conservative Vision of Norman Mailer, *The Review of Politics*, 69, 625-649.

6 Доклади и реакции на докладите от този семинар са публикувани в различни списания като *boundary 2* или *Theory & Event*.

7 Prozorov, S. (2007), The Narratives of Exclusion and Self-Exclusion in the Russian Conflict Discourse in EU-Russian Relations, *Political Geography*, 3(26), 309-329.

8 Sakwa, R. (2002), The Russian KPRF: The Powerlessness of the Powerful, in: Bozóki, A., Ishiyama, J. (eds.) 2002. *The Communist Successor Parties of Central and Eastern Europe*. New York: M.E.Sharpe, 240-267.

9 Работяжев, Н.В. (2014), Между традицией и утопией: левый консерватизм в России, *Polis*, 4(24), 114-130.

ватизъм е припознат като идеологията с най-голяма масова подкрепа след края на държавния социализъм¹⁰. Акцентът попада върху принципните различия между идеологическите ситуации в източната и западната част от континента. Изтъква се, че за разлика от западната традиция, където прогресизмът, бил той либерален или социалистически, приема за свой враг десния консерватизъм, в посткомунистическия преход основен враг на прогресизма е левият консерватизъм. Този ляв консерватизъм е генетично свързан с наследството на лявата традиция и нейните светогледни ориентири. Както неоспорима база на комунизма в Източна Европа са били селските райони, малките градове, възрастните хора, по-слабо образованите слоеве, така и днешният ляв консерватизъм израства върху разбиранията на същите социални групи, на фокуса върху потребности, а не върху свободи, на предпочитанията към институционализирана рутина, а не към политико-институционална иновативност. Последните наблюдения са извлечени конкретно от румънския опит, но консервативната природа на бившите комунистически партии отдавна е регистрирана от изследователите и на други места¹¹.

Какви изводи можем да направим от досегашното сбито изложение? Първо, *дебат за понятието ляв консерватизъм съществува* и трудно можем да приемем тезата, че е невъзможно да се води, защото самото понятие е невъзможно. Идеологическите процеси на модерността са многовариантни и са ни изправяли пред нерядко странни и абсурдни съчетания от идейни ценности и доктрини, които въпреки това обстоятелство са се ползвали с подкрепата на определени обществени слоеве. Възгледът, че левията е неразчленимо свързана с прогреса, е предмет на концептуална дискусия. Ако дефинираме лявото през систематично отрицание на хегемонното статукво и постоянна борба за утвърждаване на новото в конфликт с постоянно пораждащите от статуквото нови неравенства и експлоатации, е едно. Ако го дефинираме през защитата на правата и шансовете за развитие на обществени групи, поставени от социалното развитие в неблагоприятно положение, е друго. Веднага идва ред и на още една принципна уговорка. Това, че можем да говорим за ляв консерватизъм, не значи, че трябва да го приемем, още по-малко че трябва да го разглеждаме автоматично като ляв. Както става ясно, ако този феномен добие плътност, именно лявата му природа подлежи на доказва-

не. Второ, *левият консерватизъм се формира като етикет*, който бива налаган на други, но не представлява елемент от самоидентификация. Било в пейоративен, било в афирмативен смисъл дадени тенденции са интерпретирани като лявоконсервативни, но липсват социални и политически актьори, които сами приемат това определение за себе си. Причините вероятно са разнородни, но една от тях сигурно засяга негативните конотации на думата консерватизъм, масово асоциирана с ретроградност, изостаналост, задържане, неадаптивност. Модерната епоха е наложила до голяма степен дискурсивното разбиране за успех като референция към отворените за новото, към онези, които са „в крак с времето“. И тук, разбира се, няма как да подминем дефиниционната бъркотия, която представя консерватизма както във вида на идейно и политическо явление (идеология и/или светоглед), така и като всекидневно социално-битово мислене, скептично към промените. Когато се казва, че мнозинството привърженици на бившите комунистически партии в Източна Европа има консервативни нагласи, това може да е вярно във всекидневен битов смисъл, но далеч не е сигурно, че е валидно и в идейно-политически план. С други думи – рисковани са както догматизмът на част от левите симпатизанти, политици и идеолози, които отхвърлят изначално дадено твърдение просто защото не се вписва логически в техните схеми, така и инструментализмът на други леви, които експортират понятия от една сфера в друга и невинаги държат сметка за коректността и адекватността на процедурата. И трето, *дебатът за левия консерватизъм, какъвто е воден извън България, намира сечение и с българската дискусия*. Теми от рода на стари и нови леви, идейна автентичност и идейни деформации, защити на мнозинствата и малцинствата, европейска идентичност и самостоятелна субектност, преимущества и недостатъци на националните леви традиции се засягат с различни мотиви, съдържания и контексти и от участниците в дискусията в БСП. Следователно тази дискусия, при всичките ѝ особености, е част от един доста по-голям и сложен разговор за лявото.

ОТРАЖЕНИЯ ОТ ИДЕОЛОГИЧЕСКАТА ДИСКУСИЯ В БСП

В хода на очертавания спор за левия консерватизъм звучат и призови той да бъде прекратен, защото вреди на единството на БСП и на нейната социална и електорална мобилизация. Ще направим и няколко бележки по повод на възможните ефекти от дискусията.

Първо, от гледна точка на нейното значение. По-добре за политическото здраве на БСП е личните въпроси и противоречия да се транспонират

¹⁰ Miroiu, M. (2004), *State Men, Market Women: The Effects of Left Conservatism on Gender Politics in Romanian Transition*, *Feminismo/s*, 3, 207-234.

¹¹ Вж. напр. относно България Пенев, В. (1991), *Идеологическото пространство в България*, *Избор*, 3-4, 7-12.

към идеологически спорове, а не да затъват в битовизми. Освен това настоящата идеологическа дискусия не е просто фасада, а отражение на дълбоки идейни и ценностни дилеми, характерни за традицията на партията. Към тези дилеми участниците в спора клонят, дори когато не го съзнават или не са наясно с тях.

Второ, от гледна точка на рисковете от ескалация. Споровете провокират емоции, а емоциите насърчават онези участници, които заемат по-крайни позиции. Привържениците на ръководството наистина лесно могат да стигнат и до опасни националистически прочити на своите тези. Трябва да се признае, че категорично отрицателното отношение към Истанбулската конвенция и Пакта за миграция, извън лансираните аргументи, може да има и дълбоко проблематични продължения. Ако се върви към неприемане на свободата на изява на хората с неконвенционална сексуална идентичност или към отказ от солидарност с всички, които не са български граждани, разликите с популистката националистическа десница биха започнали тревожно да изтъняват. И обратно, ако фокусът отива върху именно тези измерения на политиката и оценките се съобразяват преди всичко с тях, рискът от високомерно загърбване на проблеми, смятани за важни от огромен брой български граждани, съществува. Формулата „и-и“ е винаги за предпочитане преди „или-или“, колкото и да е трудна практическата ѝ операционализация и колкото и политическите актьори да не признават своето влечение към дизюнкцията.

Трето, от гледна точка на позитивната перспектива. Проблемът за левия консерватизъм може да се интерпретира в по-широка плоскост. За тази цел бихме предложили два ориентира – (1) защитата на социалната държава (като национална държава) срещу ударите на неолибералната глобализация, и (2) възгледа за солидарността като двойна солидарност, и национална, и интернационална, при който се отричат двойните стандарти и се признават разнородностите в левите традиции на континента, без да се засяга необходимият международен характер на лявата борба срещу безконтролния капитализъм и неговите метастази.

Четвърто, от гледна точка на вътрешнопартийните ефекти. Всяка идеологическа линия в БСП, дори когато е непоследователно изразявана и пропагандирана, среща и критични несъгласия в партийния актив. Привържениците на тезите на ръководството очевидно апелират към мнозинството от партийните членове и симпатизанти, за които се предполага, че тачат патриотизма и традициите, в т.ч. хетеронормативността, и негодуват срещу двойните стандарти на Запада и вмешателството на прозападни кръгове в политическия и всекидневния живот на обществото. Опонентите на въпрос-

ните тези разчитат на по-образованите, на хората с модерни европейски прогресистки възгледи, но също и на антифашизма на БСП, който би следвало да се съпротивлява срещу националистически уклони. Едва ли могат прецизно да се изчислят последиците от дискусията, но по-скоро изглежда, че тя намира слаб отклик. До голяма степен идеологическото разминаване се тълкува като персонални схватки на върха. Това не значи, че партийните членове и симпатизанти са загубили идеологическите си рецептори, но може би че двата типа позиции се възприемат като очаквани и нормални за техните изразители. Единството на БСП не е поставено под въпрос, но постигането на решителна доминация на едната линия и в политически, и в идеен план вече би могло да произведе нови развития.

Пето и последно, от гледна точка на обхвата на дискусията. Добре е да се приеме, че разговорът за лявата идеология не е само разговор в рамките на БСП и не бива да бъде. Левите тенденции в българското общество изискват дълбоко социологическо и политическо осмисляне, съответно нова терминология и нови подходи. Разрушителната стихия на десния свръхиндивидуализъм вече поражда противодействие в стремежи към повече социалност и справедливост, дори сред младото поколение¹². Къде е мястото на лявото? Явно е, че преодоляването на капитализма при него съществува като „историческа“ задача, не като политическа¹³. Ето защо различните виждания в крайна сметка се свеждат до пътища за установяване на „капитализъм с човешко лице“. БСП не може да сътвори Закон за движение по пътищата на капитализма, засега няма ресурса да постави регулировчик или светофари, но пътните знаци и пътната маркировка влизат в нейния капацитет. Припомняме, че БСП е тежко хетерогенна партия, която функционира като едно цяло предимно на базата на история и традиция. Идеологическите и програмните различия вътре са обречени да съжителстват. Въпросът е не само кои от тях ще получат надмощие над другите, но и дали ще бъдат адекватно обяснени и приети за легитимни. За някои от нас е важно и дали ще бъдат леви.

¹² Показателни са данните от регионалното представително изследване на младежта на Фондация „Фридрих Еберт“. Публикувани са в изданието: Митев, П.-Е., Попиванов, Б., Ковачева, С., Симеонов, П., *Българската младеж 2018/2019*, С., Фондация „Фридрих Еберт“, 2019.

¹³ Вж. Програмата на БСП „За България – свободни граждани, справедлива държава, солидарно общество“. Там е прокламирано: „Днес БСП следва отново да се докаже като [...] социална партия, посветила се на историческото преодоляване на капитализма“. И веднага след това идва обяснението, частично заимствано от френските социалисти: „Това означава да се борим за социална пазарна икономика и против общество, подчинено на пазара: “Пазарна икономика – да; пазарно общество – не!“ Социалната пазарна икономика е важна политическа цел, но тя няма как да бъде антикапиталистическа.

ДОБРИ ПРАКТИКИ, ПОЛИТИКИ И КАМПАНИИ, КОИТО БСП МОЖЕ ДА АДАПТИРА ОТ ЕВРОПЕЙСКИТЕ СИ ПАРТНЬОРИ

Галин Дурев

ВЪВЕДЕНИЕ.

Резултатите от поредните избори за Европейски парламент, произведени през месец май 2019 г., поставиха европейския политически елит пред нови сложни ситуации и изведоха на преден план нови интелектуални предизвикателства пред политическите анализатори. Много от открояващите се явления могат да бъдат обяснени с дълго наблюдавани тенденции в развитието на европейския политически процес, но са налице и такива, несъмнен продукт на събитията през последното десетилетие. Отминалите избори оправдаха редица прогнози, но донесоха след себе си и достатъчно изненади, даващи основание да се постави на дневен ред въпроса за бъдещето на обобщоевропейската политика. Политическият процес в Европейския съюз е твърде различен от този в отделните национални държави, но от друга страна той е силно подвластен на националните политически възжелания и страсти. Поради това е ясно, че на този етап е трудно да говорим за интегрирана обобщоевропейска партийна система. Европейската политика все още е сложна сплав от криволичеши, а нерядко и противостоещи национални вектори.

Какво се случи на тези европейски избори? Ако погледнем повърхностно можем да кажем, че:

- Европейската народна партия запази своето първо място;
- двете водещи политически групи в Европейския парламент отбелязаха значително свиване на електоралната подкрепа;
- осъществи се зелено-либерален пробив, изменил съществено баланса в Европейския парламент;
- популистките партии не оправдаха големите очаквания и предварителните прогнози, но въпреки това се позиционираха сериозно в Европейския парламент;
- флагманът на европейската левица - Германската социалдемократическа партия, загуби тази си роля след исторически нисък резултат,

отстъпвайки пред Испанската социалистическа работническа партия и Демократичната партия в Италия;

- Традиционната левица успя да победи само в Испания, Португалия, Холандия и Малта.
- Значителен е дялът на евроскептичните представители в Европейския парламент.

Всичко изброено до тук е ясно само по себе си, дори при неособено задълбочен поглед върху изборните резултати. По-важно е обаче да се обърне внимание на редица тенденции, които доведоха като логично следствие някои явления от общ характер, надхвърлящи частните специфики на отделните национални държави. Именно тези явления ще са доминантата, която, както изглежда към настоящия момент, ще е водеща през следващите години в европейската политика. Освен естествено следствие на развитието на политическия процес, те са и изкуствено привнесен и ловко използван политически инструмент за привличане на електорална подкрепа от немалка част от европейските партии. Дали е възможно и по какъв начин този инструмент може да бъде приложен в една или друга държава е предмет на допълнителен анализ на националните специфики и характеристиките на отделните политически системи.

Въпросните генерални тенденции са част от еволюционното развитие на Европейския съюз, в което някои виждат плавна адаптация към съвременните изисквания на политическия процес на Стария континент, а други стремително пропадане на традиционната европейска политика, което ще доведе до колапс на Съюза и край на идеята за обединена Европа. Вероятно истината битова някъде по средата между тези гледни точки, но докато т.нар. евроскептични партии използват своето политическо влияние за реализиране на политически действия в рамките на институционалната уредба на ЕС и установения процедурен механизъм, то би било добре да придържаме анализа извън полето на "несъмнения край на Европейския съюз".

Трябва да имаме предвид, че колкото някои политически явления да са общовалидни за преобладаващата част от Европейския съюз, толкова и те са подвластни на влиянието на националните нюанси в отделните държави-членки на ЕС. Дори изключително популярното и обхвато явление "евроскептицизъм" намира крайно разнообразни форми на практическо политическо въплъщение. Така местният нюанс може да насочи фокуса върху икономическото неравенство, демографските проблеми, миграцията, двойните стандарти, неравнопоставеността и други важни въпроси, които подкопават устоите на идеята за обединена Европа и генерират скептично отношение към ЕС.

В общоевропейски план можем да открием няколко ясно различни тенденции, които не оставят незасегната и българската политическа действителност. Техните ефекти биват използвани активно от някои европейски партии в борбата за разширяване на електоралното влияние. Предвид това, един по-задълбочен анализ задължително трябва да обхваща и апробирането на подобни предизборни тактически ходове в българската действителност. Макар политическите тенденции да имат, общо взето, стратегически хоризонт, то на тяхна база могат да бъдат разработени конкретни тактически мерки, които, в синхрон с общественото мнение, се превръщат във важна част от предизборния инструментариум на много партии.

ПОЛЯРИЗАЦИЯ ПО ОСТА "ПРО-АНТИ".

Първата тенденция, която следва да открием, и която става все по-ясна е поляризацията на държавите-членки на Европейския съюз по оста "про и анти". Това противопоставяне се разиграва в различни плоскости и на различни фронтове, но несъмнено включва позиции "про и анти" Европа в идеен план, Европейския съюз в политически план и европейската идентичност в културен и емоционален план. Концепции като "Европа на две скорости" и фрагментирането на ЕС на вътрешносъюзни структури допълнително легитимира разделението по тази ос. Отделно, реакциите на националните култури по отношение на някои спорни общоевропейски политики също са фактор, който подсилва задълбочаването на противоречията в Съюза. Повече от ясно е, че ЕС не е културно монолитен субект и опитите за насаждане на наднационални ценности, нерядко противоречащи драстично на националните традиции, водят до възникването на разделителни линии, формиращи специфични образци за подражание (такъв пример е захласването на БСП по някои действия на Вишеградската четворка и по-специално на Унгария).

Интересно е, че подобен тип политическо противопоставяне излезе извън пределите на инструментариума на евроскептичните партии и бе адаптирано до известна степен към политическите платформи на редица проевропейски партии. Подобен е и случаят с БСП, като партията се опита, в стремежа си за привличане на повече гласове и разширяване на политическото влияние, да включи някои конкретни теми в предизборната кампания, по които да заеме позиции, противоположни на очакваните от една традиционна партия. Тук не става дума за драматично преобръщане на позициите, а по-скоро за избор на определени, социално значими теми, по които дадена партия се изправя срещу генералната политическа линия на Съюза, опитвайки се по този начин да привлече допълнителна подкрепа за своите кандидати и политически платформи.

Този подход обаче крие значителни рискове и изисква висока степен на политическо майсторство и/или апатично общество, ръководещо се от първични инстинкти и контролируеми емоции. Преминалите избори за Европейски парламент потвърдиха за пореден път, че времето на рационалния политически избор е останало назад и на дневен ред днес е сяпото следване на желаното, представяно като реално и възможно вече не само от популистките партии, а и от редица други исторически утвърдили се политически субекти. Тази разпространяваща се зараза е в унисон с гледната точка, че популизмът е нормална патология на либералната демокрация, породена от израждането на демократичните идеи.

И двете разбирания за популизма – като "политика на кръчмата" – емоционално и опростено разбиране на политиката, което предлага прости решения, и като употреба на приспособени към условията на момента политики, целящи бързо да се харесат на гласоподавателите, отлично прилягат на желанието на някои партии да се маскират като субекти, позиционирани извън мейнстрийма, а в някои случаи и по-асбурдно – като съществуващи в системата антисистемни партии.

Популизмът като теория и практика играе на тънката струна на изначалното допускане на съществуването на две противостоящи една на друга обществени групи – "елит" и "народ", като популизмът си присвоява да говори и действа от името на "народа" изобщо срещу властващия "прогнил, корумпиран и аморален елит". В този смисъл срещу кого са популистите е ясно – техните действия са насочени не срещу партиите изобщо, а срещу традиционните, установените партии, представяйки себе си за един особен, нов вид партия. В тази игра на формално антисистемно противопоставяне биват въвлечени и много отдавна установени партии, ставайки по този начин жертва на собствените си стремежи за власт.

Опитът да се извлекат едновременно ползите от общоевропейския дневен ред и националните теми често води до вътрешна колизия, ако тези теми не бъдат подбрани правилно или пък само привидно интересуват общественото мнение. Трите така наречени „червени линии“ на българските социалисти – Истанбулската конвенция, Пакта за миграция и санкциите срещу Русия, по които те се изправиха срещу наложените съюзни тенденции, не успяха да генерират силна национална подкрепа в изборите. Обществената значимост на тези теми остана на битово ниво и не се превърна в политическа ракета-носител за БСП. Това обаче далеч не значи, че тази стратегия е губеща. Напротив, при добре подбрани националнозначими теми, като например експлоатирането на бежанския въпрос в Дания от левицата, е възможно значително да се увеличи подкрепата за дадена партия, била тя и част от традиционните политически семейства.

Друг е въпросът, че хлъзгайки се опасно по оста „про и анти“ БСП все по-често залита по популистски позиции, за което има и достатъчно ясни индикатори. Търсенето на теми, които предизвикват емоционални реакции, а не рационален дебат, е само един малък белег на задълбочаването на този процес. По-опасна е зачестилата идентификация с „народа“, проявена в преките обръщения към „него“ от ръководството на БСП, в насажданото усещане за историческа предопределеност и месианство, в театралността и формалното скъсяване на дистанцията. Показното доверие в така наречените „експерти“, за сметка на доверието в политиците, също е характерно за някои съвременни форми на популизъм. Комбинацията от тези външни индикатори представя един твърде объркан политически образ – партията, установила порядките на системата след 1989 г., заемаща ключови системни позиции през изминалите тридесет години, създателката на голяма част от съвременните политически елит, поема борба срещу системата от името и в името на „народа“. В този случай политическата мимикрия няма как да не бъде разпозната от избирателя.

Предизвикателството пред БСП оттук нататък ще бъде намирането на онези теми, които са наистина значими за обществото, които имат стратегически характер и са витални в политическото пространство. Темите, представляващи битови едnodневки, фиктивно нарочени за общественозначими, колкото и да бъдат периодично възбуждани не могат да донесат очаквания резултат. Използването на противопоставянето по оста „про и анти“, за да има очаквания политически ефект не следва да бъде на инат, а трябва реално да отразява националния интерес. Това е условието то да бъде припознато от избирателите като важно, а не като псевдозначимо политикан-

стване. Не на последно място, когато се защитава определена национална теза, противостояща на общоевропейския тренд, политическата сила трябва да е имала последователни позиции по нея назад във времето.

ИЗБЛЕДНЯВАНЕТО НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ДЕБАТ.

Вследствие на задълбочаването на описаното по-горе противопоставяне, през последното десетилетие се откроява все повече втората важна тенденция, която заслужава внимание. Съпътстващият европейските избори политически дебат по наднационални, общоевропейски теми постепенно избледнява вътре в отделните национални държави, като в някои от тях до степен на изчезване. На преминалите европейски избори това се усети особено осезаемо, а в някои държави като Гърция и Великобритания, без да бъде пресилено можем да кажем, че той на практика почти отсъстваше (ако все пак приемем уговорката, че Брекзит се превръща във все по-национален и все по-малко общоевропейски въпрос, предвид ясната и категорична позиция на ЕС по него).

Дали превръщането на европейските избори в елемент от националния политически дебат е евроскептична реакция? По-скоро не. Тежките изпитания, пред които бе поставена Европа през последното десетилетие, а и някои от несъстоялите се елементи на европейската интеграция отблъснаха немалка част от националните политически елити, които поеха по значително по-лекия път на националните проблеми и евроскептицизма към собственото си вътрешнодържавно оцеляване. Формати като „Вишеградската четворка“ поставят на сериозно изпитание идеята за общоевропейски политически дневен ред, връщат в обръщение сепаративното договаряне на общностни въпроси, възкресяват ролята на националната държава и концепцията за националния интерес, като стоящ над общностния.

За някои държави от Източна Европа това явление може вероятно да бъде обяснено и с неоправдаването на свръхочакванията, които те имаха по отношение членството си в Европейския съюз. В тези страни се появиха различни субекти, които активно се опитват да представят така наречените европейски теми като псевдозначими, неотговарящи на националния интерес на отделните държави и противопоставящи се ценностната им система. За съжаление подобни твърдения не рядко са истина, което създава хранителна среда за популистски формации, заставащи във формална защита на националния интерес в противовес на „налаганите от брюкселските бюрократи“ политики и ценности.

Този проблем обаче има едно по-сериозно изменение. Без да влизаме в по-дълбок анализ доколко се е състоял Европейският проект и доколко отразява той интересите на отделните държави, няма как да не отбележим, че европейската интеграция, конкретните политики, културната експанзия на западни ценности и т.н. винаги ще имат както твърди привърженици, така и радикални противници. Това предполага постоянното наличие на групи, както сред "народа", така и сред "елита", които имат интерес от замъгляването на европейските теми и преекспонирането на дадени национални въпроси. Когато подобни въпроси, подобно на Брекзит и гръцката криза бъдат припознати като значими от по-голямата част от обществото, то тогава е напълно логично те да изместят брюкселския дневен ред.

Притеснително в това отношение е, че зачестяват случаите, когато самоопределящи се като проевропейски партии доброволно negliжират общностнозначимите теми за сметка на тяхната битова реакция у дома или за частно национални въпроси, забравяйки, че не това е смисълът на кампанията за европейски избори. Това е пътят с най-малко съпротивление към умовете и сърцата на избирателите, за които абстрактните европейски теми най-ефективно се пречупват през призмата на битовизмите, популизма и непросветения национализъм. В този политически контекст тенденцията за избледняването на европейския дебат изглежда закономерно и логично следствие от съществуващите и/или изкуствено насаждани противопоставяния вътре в Съюза. Това не е агресивна евроскептична реакция, а е защитна национална реакция, продиктувана от усещането за неудовлетвореност и неправда. Елементарна реакция на самовглъбяване на отделните системни елементи, когато се почувстват застрашени от други елементи, характеристиките на вътрешната среда или системата като цяло.

Тук следва да отбележим, че в България тази тенденция ясно прие формата на конфликтен дебат между управляващи и опозиция, като бе направен недотам сполучлив опит европейските теми да бъдат пречупени през призмата на националното противопоставяне в битката за политическата власт. Самият факт, че БСП превърна европейските избори в залог за съществуването на правителството, бе ясен показател, че на тях се гледа само като средство за отстраняване на ГЕРБ от власт. В този момент сами по себе си те загубиха своето изначално значение, трансформирайки се в инструмент на вътрешнополитическата борба.

Предначертаната логика предписваше това да доведе до мащабна мобилизация на протестен, антиправителствен вот на гражданите, но дори да приемем, че това се случи в определена сте-

пен, няма как да не подчертаем, че обратната мобилизация, на вота в защита на статуквото, бе значително по-успешна. Резултатите ясно показваха, че превръщането на правителството в залог доведе до допълнителна мобилизация на привържениците на ГЕРБ и десницата, т.е. управляващите отново успяха да победят в едни европейски по форма, но национални по съдържание избори. Озадачаващ в случая е въпросът, какво даде увереност на БСП, която многократно губи националните политически битки, че приравнявайки европейската битка с национална ще успее да надделее над политическия си опонент.

Нека обаче обърнем внимание на водещите теми в този вътрешен дебат. Корупция, оставка, Бойко Борисов, завод на Фолксваген, апартаменти и т.н. Всяка една от тях беше в достатъчна степен конфликтна, че да взриви целия политически дебат. Значително на по-заден план останаха темите за защита на българските интереси пред Европа и теми, имащи общоевропейски характер, но оказващи пряко или косвено въздействие върху България. Дали тази стратегия за превръщане на европейските избори в национален кръстоносен поход срещу правителството бе успешен ход на левицата? Ако погледнем сухо, можем да кажем, че резултатите от избори са универсален измерител и в този смисъл въпросът се изчерпва. Трябва да бъде отчетено обаче, че БСП все пак увеличи, макар и минимално, своя резултат. Доколко това се дължи на "похода срещу корупцията" е отделен въпрос, защото вътрешнополитическият дебат може както да е допринесъл за изборните резултати, така и съществено да ги е повлиял в обратна посока.

Ясно е, че БСП не може да си позволи да отсъства от европейския политически дебат. Участието в него трябва да е на базата на ясни и категорични позиции по водещите теми, които да са придружени от недвусмислени политически действия и максимално изолиране на вътрешнопартийната шизофрения. Трансформирането на европейските избори в национална битка е препоръчително само там, където дадена партия има изначално силни позиции и може да отправи реално предизвикателство. Необходимо е предварителното достигане на определено ниво критична маса, което да е гаранция първо, за преобладаващо сред обществото недоволство от политическото статукво и второ, че е налице силно обществено одобрение и подкрепа за субекта, който смята да отправи предизвикателство към това статукво. Случаят с БСП явно не бе такъв, поради което монетата, залог за бъдещето на правителството, падна на другата страна – резултатите от европейските избори не доведоха до оставка, а до стабилизиране. Като вторичен ефект БСП загуби тези избори по неочакван от мнозина начин,

което доведе до допълнително задълбочаване на вътрешнопартийната криза.

ОТСЪПЛЕНИЕТО НА ТРАДИЦИОННИТЕ ПАРТИИ.

Третата тенденция, която се забелязва в поредица от избори, е бавното отсъпление на традиционните партии и избледняването на наложилите се модел на ляво-дясно политическо противопоставяне. Дошъл ли е краят на класическите леви и десни формации в Европа? Положителният отговор на този въпрос би бил твърде прибързан и далеч не отразява ситуацията във всички държави. За катализирането на този процес голяма роля играе и състоянието на националния политически пейзаж. Въпреки това, кризата е повече от очевидна и тя, в най-голяма степен, се отнася до европейската левица, особено в контекста на резултатите от последните европейски избори в трите водещи държави – Германия, Франция и Великобритания.

Няма как да се отрече, че днес партиите изживяват всеобхватна криза, чието най-силно проявление е кризата на доверието в тях. В основата на този процес обаче стоят няколко "миникризиса", като загубата на правото за легитимно представяне на обществените интереси; деидеологизацията на политиката, а от там и срывът на идейната основа на партиите; разпадането на формите на организационно съществуване и живот; свръхперсонализацията на политиката, а от там и подчиняването на партиите на публични лидерски образи; атомизация на обществата и поставяне под съмнение на смисъла за организирана защита на права и интереси и т.н. От тази гледна точка логично възниква въпросът: "Не е ли кризата на политическите партии естествено историческо явление"? Голяма част от така наречените "миникризиса" са продукт на съвременното развитие и като такива, те са най-ясния симптом за сблъсък между миналото и действителността. Този сблъсък свидетелства, че партиите се намират в процес на адаптация и по-устойчивите от тях е много вероятно да намерят правилния път. Но освен с времевата несъвместимост, те ще се сблъскат и с новите продукти – политическите партии на XXI век.

Какво се случи и как се стигна до тук? Този въпрос занимава от дълго време политическите анализатори и изследователи, особено след бурния възход на редица популистски формации, центристски партии и някои партии от нов вид. Макар заключението, че е настъпил края на класическия партийен модел да е прибързано, повече от ясно е, че в него вече е в ход сериозна вътрешна трансформация, която отнема привилегирания статус на традиционните леви и десни партии. Причините за това са множество и изискват

задълбочено изследване. Тук можем да спомнем някои от най-повърхностните, които имат отношение към политическите ходове на партиите, политиките, които предлагат и участието им в предизборни кампании.

Най-яркият символ на кризата на класическия партийен модел е репликата, която чуваме все по-често и от все по-сериозни източници – "няма ляво, няма дясно". Това твърдение, разбира се, е изгодно на всички политически партии, оставащи по различни причини извън въпросния модел, или на такива, все по-трудно намиращи своето място в него. Несъмнено е обаче, че този израз не е просто клише. Макар и краен, зад него стоят редица обективни факти, немалка част от които са продукт именно на водещите партии. Забележително е, че тази фраза може да бъде чута и от немалко представители на тези политически структури, които са основните жертви на трансформацията на партийните системи.

Основният фактор, който влияе върху този процес е провежданата имитационна политика, целяща максимално разширяване на електоралното ядро, чрез пробив в нови обществени групи. Когато копираме политиките и действията на нашия основен опонент, стремейки се да привлечем неговите поддръжници ние, без всякаво съмнение, ограничаваме силата на действие и собствената си идентичност. Устойчивото разделение ляво-дясно се крепи на ясни критерии, които определяха политическото позициониране, но през годините те постепенно избледняха под натиска на политическата имитация и търсенето на "златното сечение" между лявото и дясното. Такова обаче едва ли е възможно, а когато избирателите са принудени да избират между ляво, което е не толкова ляво и дясно, което е не толкова дясно, то донякъде изглежда логично те да изберат крайностите или ясно установения център. Този процес намери добро изражение в резултатите от последните европейски избори.

В този ред на мисли, логично възниква въпросът възможно ли е традиционните леви и десни партии да бъдат "всеобхватни" или "catch all" партии. Практиката показва, че е възможно, но обективността изисква да отбележим, че именно това е и една от водещите причини за тяхната криза. Десните партии се оказаха по-адаптивни към този процес, макар че и те понесоха значителни щети, но левите партии, които винаги са имали ясно изразен и доминиращ политически субстрат в своето историческо развитие, претърпяха тежък удар.

В левия спектър се оказва, че електоралната всеобхватност е изключително трудно съвместима, а в някои случаи и напълно несъвместима с идейната същност и политическия облик на субектите,

които, впускайки се в преследване на периферия, постепенно губят своята историческа основа. Все пак някои партии успяват да забавят този процес чрез идейна мимикрия, но рано или късно разминаването между думи и дела излиза наяве и те също стават жертва на политическата центрофуга на наложените надпартийни и наднационални стандарти, в които „няма ляво, няма дясно“.

Ситуацията в България не се различава много от изложеното по-горе. Идентичността на българските политически партии е загубила своите ясни очертания, запазвайки само натрапчив декларативен характер. БСП и някои маргинални осколки от „старото“ СДС са може би последните субекти, в които текат съпротивителни процеси в защита на политическата идентичност. В много отношения останалите партии могат да бъдат определени не като всеобхватни, а като всеядни, притежаващи неясни идеологически очертания, в рамките на които, доста често, съжителстват принципно несъвместими концепции и идеи. Логиката на този процес предполага и изменението на вътрешно-политически дебат в посока деидеологизация, за сметка на силна личностна персонификация. Основният дебат вече не включва БСП, ГЕРБ, НФСБ, ВМРО, Атака и т.н., а Нинова, Борисов, Симеонов, Каракачанов, Сидеров. Неслучайно все повече се обезсмислят всякакъв тип партийни форуми, наподобяващи грандиозни театрални спектакли, които уж са призвани да приемат и официализират определени партийни решения. Обратно, сега партийните официози са средствата за масова информация, а решенията, оповестени от тях, се легализират партийно постфактум.

Тогава, защо избирателят да се идентифицира с дадена партия, а не с по-симпатичния и красноречив лидер? Как да направи своя избор след като ляво-дясната идентификация е размита? Най-лесният път е ориентирането към злободневни single-issue партии и/или кампании, които в най-голяма степен засягат битови или идеалистични аспекти от живота на избирателя. Гласуването по подобен начин е насочено към решаване на конкретен проблем, в конкретно време, на конкретно място и няма стратегическия характер и пространствено-времева ориентация на волеизлиянието на гласоподавателите на програмните партии.

В процеса на преследване на електорална периферия за традиционните партии е много по-здравословно да предприемат подобни, обществено значими single-issue кампании, които са съвместими с техния идеен профил, вместо да прекращават постоянно границата на ляво-десния консенсус с цел да се харесат на нови и нови обществени групи. В техните програми, в техните платформи, в тяхната дългогодишна политическа практика, историческо присъствие и институ-

ционално поведение е казано всичко за тях. Днес традиционните партии, особено тези от лявото пространство, имат нужда от повече конкретика, от времево скъсяване на предизборната перспектива до една генерационна вълна, от бърз и ясен план за разрешаване на конкретен общественозначим проблем. В това отношение традиционните партии могат да почерпят много ценен опит от политическите субекти-явления на ХХІ век. Това в частност важи с особена сила за българската левица, която все повече се възприема като един абстрактен исторически модел, предлагащ приятна, но недотам достижима картина на един прекрасен нов свят.

Съхраняването на БСП като силна партия несъмнено преминава през запазване на нейния облик. Това обаче не значи отказ от реформи и идейно обновление. Напротив, немалка част от критериите за ляво днес изглеждат остарели и е видна нуждата от тяхното приспособяване към съвременните условия. Но всичко това следва да се случва в левия спектър, а не прекращвайки тънката граница в полето на ляво-десния консенсус. Подобна стратегия бе реализирана успешно в редица европейски страни, които предприеха мерки за идейно обновление по пътя към разширяване на влиянието в рамките на своето историческо твърдо ядро, като противовес на позиционирането сред всички обществени групи.

БСП не остава извън споменатия процес. В партията отдавна е в ход идеологически дебат, имащ за цел адаптиране към изискванията на съвременния свят, но големият ѝ проблем е именно идеологическата мимикрия, в която нерядко изпада. Декларативното левичарство трудно намира изражение в практическите действия на БСП, когато има възможност да участва в управление. Левите политики, които са в основата на идеологическия профил на партията, следвайки общоевропейския тренд, падат жертва на търсенето на „златната среда“, коалиционни споразумения и конюнктурна целесъобразност.

БСП трябва да научи от европейския опит, че политиката е състезание на дълги разстояния, което предполага стратегическа визия по някои първостепенни теми, но и предлагане на достатъчно конкретни, навременни и ефективни решения на ежедневните проблеми на нашето забързано общество. Запазването на идентичността налага фиксирането на някои политически позиции, които не могат да бъдат преосмисляни конюнктурно, дори в името на участието във властта. Пак този същият европейски опит показва, че коалиционните управления не бива да се превръщат в топилен казан за политически идентичности, защото това се отразява крайно негативно на представителността на политическите субекти. Инте-

ресен пример в тази посока е лявата коалиция в Португалия, която се основава на определени, общи за партиите принципни позиции, а по останалите въпроси те защитават своите виждания, дори чрез опозиционно поведение в парламента. Този опит може да бъде ценен за БСП, в която усещането за коалиционна политика все повече губи принципната си основа.

Накрая, ще споменем и притъпяването на инстинктите и загубата на чувството за самосъхранение на традиционните партии. Всичко, което по-горе споменахме е логическо следствие от загубата на социална чувствителност, политическото високомерие, историческите компромиси, negliжирането на ролята на партията не просто като общност и идеен образ, а като конкретна структура, система, подвластна на собствени закони и зависимости. Парадоксално е, че участвайки във властта, партии с достатъчно опит пренебрегват ролята на партийните структури и не се грижат за тяхното развитие и възпроизводство. Тази самонадеяност също е фактор за настоящата криза, като това в особена степен важи и за БСП. На партията трябва да се гледа като постоянен фундамент, гарантиращ успешно участие в политическия процес и изборните цикли, а не като на допълнителните резервоари на космическите совалки, от които можем да се освободим без проблемно, след като достигнем висините.

ТЕХНОЛОГИЯ НА ПРЕДИЗБОРНИТЕ КАМПАНИИ. КАКВО ДА НАУЧИМ?

Накрая, следва да открием процеса на радикално изменение на предизборните кампании, към който БСП до този момент не успява да се адаптира. На европейската политическа сцена конвенционалната предизборна кампания категорично отстъпва позиции пред модерните мултимедийни кампании в средствата за масова информация и в социалните мрежи. Полето на виртуалността обхваща все по-голяма част от предизборната борба, като това явление няма единствено визуално и маркетингово проявление. От голямо значение е и откриването на сериозни възможности за бързо и целенасочено събиране, обработване и класифициране на огромни масиви информация за избирателите, за техните потребности и очаквания. Именно това ни дава възможност да провеждаме кампании, насочени не само към определени обществени групи (т.нар. макротаргетирне), а и към конкретен индивид, отчитайки неговите желания, интереси и ориентация (т.нар. микротаргетирне).

Дали обаче подобен тип кампании са приложими в нашата политическа среда? В България те все още имат основно поддържаща роля, пред-

вид значителния дял на организираните, купения, корпоративните и етническите вот. От друга страна те са силно възпрепятствани от политическото отчуждение и крайното недоверие в системата от страна на значителна част на българските граждани. Предвид това, първо трябва да бъдат отстранени или да бъде минимизиран ефекта от тези крайно негативни явления в нашата политическа система. Едва след това може да говорим за ефективно използване на съвременните практики в предизборните кампании и у нас.

Със сигурност значението на съвременните кампании с времето ще нараства, тъй като в страната е постигната висока степен на разпространение на дигитални и интернет услуги. Политически заинтересованите избиратели все по-често прибегват до социалните мрежи в процеса на реализиране на своя информиран избор, рекламният пазар се развива бързо и т.н. В реализирането на подобен тип кампании БСП би могла да почерпи ценен опит от партньорите си, както и от някои съвременни политически структури, развили своя потенциал почти изцяло в дигитална среда. Това е задължителен ход, защото през следващите години, без съмнение, съвременните комуникационни средства ще разширяват своя обхват сред различните социални и възрастови групи, а оставането встрани от този процес ще бъде още един елемент от задълбочаващата се криза на левицата.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ.

Последните европейски избори се превърнаха в поредното тежко изпитание пред левицата. Няколкото "острова", маркиращи успехите на европейската левица са твърде малка част от картата на Стария континент. За съжаление, тази частична утеха е само потвърждение на тежката криза, в която са изпаднали социалистическите и социал-демократическите партии. Съвсем до скоро цикличният характер на политическия процес ни даваше надежда, че тази криза може да се разреши от само себе си, следвайки логиката на спадовете и пиковите в електоралната подкрепа за отделните партии. През последните няколко цикъла избори в Европа обаче се забелязва тенденцията за постигането на все по-ниско и по-ниско историческо дъно от някои от някога най-силните европейски леви партии. Част от тях вече паднаха под нивото от 10% електорална подкрепа, което прави завръщането им като първостепенни политически сили изключително трудно начинание.

Въпреки някои оптимистични прогнози, автоматичното излизане от кризата изглежда все по-невероятно, без предприемането на конкретни, целенасочени и ефективни мерки в тази посока.

Европейската левица има нужда от нов заряд от автентичност, безкомпромисност и реактивност. През последните години за нея са по-скоро характерни мудност, латентност пред проблемите, абстрактност и идеологическа обърканост, като нито едно от тези състояния не е нужно на избирателите. Не на последно място, левицата трябва да сложи край на станалото пословично разминаване между думи и дела. Днешният реален свят има нужда от реални решения на реални проблеми, към които много от европейските партии са загубили своята чувствителност.

БСП има много какво да научи от своите партньори, но преди всичко трябва правилно да се ори-

ентира в своя "микросвят". Много от това, което правят в Европа у нас е неприложимо, но има и много проблеми, които бележат общоевропейската криза на левицата и именно върху тяхното разрешаване трябва да бъде съсредоточен целият партиен потенциал. В това отношение може да бъде използван ценният опит на някои партии, които успешно преодоляха тези предизвикателства и отново спечелиха доверието на избирателите. Най-важните стъпки пред европейската левица са тя отново да бъде припозната като такава, да излезе извън сянката на политическото обезличаване и да си влезе в ролята на представител и изразител на онези интереси, стоящи във фундамента на историческата ѝ съществуване.

6

ЗАКЛЮЧИТЕЛНА ЧАСТ

Авторите си дават сметка, че настоящите четири глави на представеното изследване не изчерпват настоящите проблеми и противоречия в БСП, нито успяват да разкрият напълно многопластовата картина и политическа действителност, в която са поставени левите сили в Европа. Въпреки това направеният опит е достатъчно значим, за да държи дебатът около бъдещето на социалдемокрацията жив и перспективен. Беше показано, че макар и в отстъпление европейската левица не е сломена и не е слаба. В редица държави социалдемократите са първа политическа сила, а в

други устояват позициите си под изключителния натиск на националистически и популистки опоненти. Състоянието на левията в България не прави изключение, макар и под натиск, особено силен в годината на европейски и местни избори, БСП все още отстоява мястото си на водеща сила в политическия живот на страната. Водени от състоянието на европейската левица като общо и на българската в частност, авторите на изследването дават важни препоръки и прогнозират в дълбочина това, което предстои като политически предизвикателства пред левите сили.

СПИСЪК НА ФИГУРИ И ГРАФИКИ

- 3 Фигура 1
 Динамика на либералите в ЕП (брой места)
- 4 Фигура 2
 Динамика на зелените по мандати
- 5 Фигура 3
 Електорална динамика, Италия, 2014-2019. Изт. YouTrend
- 7 Фигура 4
 Официални резултати, Холандия, 2019, Изт. ЕП
- 8 Фигура 5
 **Пълната доминация на испанските социалисти,
 парламентарни избори 2019**
- 9 Фигура 6
 **Измерения на вота в проценти и мандати,
 парламентарни избори, 2019**

ЗА АВТОРА

Александър Димитров е доктор по политически науки и главен асистент в УНСС. Гост-лектор е на Университета в Гранада. Член е на управителния съвет на фондация „Солидарно общество“.

Добрин Канев е доктор по философия и доцент в Нов Български университет. Създава и ръководи отдел „Парламентарни изследвания“ на Народното събрание (1995-1997). От 2002 г. е секретар по изследвания и анализи на Президента на републиката. Член на международната редколегия на списание „South East Europe Revue“. Гост-лектор е в редица университети в Германия, Великобритания, САЩ, Италия, Австрия и др.

Борис Попиванов е доктор по политология и доцент в катедрата по политология към СУ „Св. Климент Охридски“. От 2006 година е експерт в Института за социални ценности и структури „Иван Хаджийски“. Член е на редакционните колегии в различни научни списания, сред които „Balkanske Sinteze“ и „Politikon“.

Галин Дурев е доктор по политология от СУ „Св. Климент Охридски“. Той е експерт в сферата на политическия мениджмънт, международните отношения и проблемите на сигурността, както и по защита на националната сигурност.

ИЗДАТЕЛ

Фондация Фридрих Еберт | Бюро България
Ул. Княз Борис I 97 | 1000 София | България

Отговорен редактор:
Хелене Кортлендер | Директор, ФФЕ, Бюро България
тел.: +359 2 980 8747 | факс: +359 2 980 2438
<http://www.fes-bulgaria.org>

Заявки / Контакт:
office@fes.bg

Използването с търговска цел на всички, издадени от Фондация Фридрих Еберт (ФФЕ) публикации, не е позволено без писменото съгласие на ФФЕ.

ЗА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Към настоящия момент бъдещето на много европейски социалдемократически партии изглежда под въпрос. Те са в постоянно отстъпление, преследвани от безпрецедентен електорален спад. Въпреки това социалдемократическите партии в някои държави от ЕС постигнаха сериозни успехи. Това стана възможно след като те прибягнаха и до нетрадиционни решения и се насочиха към теми от общоевропейско значение

(а не частно леви) като: миграция, мобилност, работна сила, обща отбрана. С настоящата публикация Фондация Фридрих Еберт и фондация „Солидарно общество“ си поставят задачата както да анализират причините за отстъплението в редица социалдемократически партии в Европа, така и факторите за успеха на малкото положителни примери.

<http://www.fes-bulgaria.org>

БЪДЕЩЕТО НА СОЦИАЛНАТА ДЕМОКРАЦИЯ ЕВРОПЕЙСКИ И НАЦИОНАЛНИ ПЕРСПЕКТИВИ

Към настоящия момент бъдещето на много европейски социалдемократически партии изглежда под въпрос. Те са в постоянно отстъпление, преследвани от безпрецедентен електорален спад. Тази тенденция надолу се проектира и на европейско равнище, като в новия Европейски парламент социалдемократите имат най-ниския си дял евродепутати от съществуването на институцията, макар резултатите от изборите през 2019 г. да не бяха толкова разочароващи колкото се очакваше и разликите да не са толкова големи.

Въпреки тежкото положение на левицата, създалия се вакуум и натиска на конкурентните формации, левите партии в редица държави от ЕС постигнаха сериозни успехи (Дания, Испания, Португалия, Обединеното кралство, Холандия). Това стана възможно след като левицата прибегна и до нетрадиционни решения, изгради сериозни, правилно структурирани и добре проведени кампании, а предизборната реторика и политически действия се насочиха към теми от общоевропейско значение (а не частно леви) като: миграция, мобилност, работна сила, обща отбрана.

Разговорът за лявата идеология не е само разговор в рамките на БСП и не бива да бъде. Левите тенденции в българското общество изискват дълбоко социологическо и политическо осмисляне, съответно нова терминология и нови подходи. Левицата трябва да сложи край на станалото пословично разминаване между думи и дела. Днешният свят има нужда от реални решения на заобикалящите ни проблеми, към които много от европейските партии са загубили своята чувствителност. БСП има много какво да научи от своите партньори, но преди всичко трябва правилно да се ориентира в своя "микросвят" и да използва ценния опит на левите партии, които преодоляха предизвикателствата и спечелиха доверието на избирателите.

Повече информация по темата ще намерите тук:
<http://www.fes-bulgaria.org>